

Sisukord

Sisukord.....	1
Kirjalikult laekunud arvamused ja seisukohad	2
1. Erasik (B. V.) 12.09.2024 kiri	2
2. Erasik (H. H.) 9.10.2024 kiri	3
3. Ohaka Energia OÜ 9.10.2024 kiri.....	3
4. Erasik (K. T.) 9.10.2024 kiri	3
5. S.A.CITO OÜ 15.10.2024 kiri	4
6. Keskkonnaamet 17.10.2024 kiri nr 6-5/24/18664-2	5
7. Kliimaministeerium 18.10.2024 kiri nr 7-15/24/4270-2.....	12
8. Maa-amet 21.10.2024 kiri nr 6-3/23/18177-7	12
9. Terviseamet 28.10.2024 kiri nr 9.3-4/24/9003-2	17
10. Erasik (T.L.) kiri 29.10.2024	17
11. Riigimetsa majandamise Keskus 29.10.2024 kiri nr 3-1.1/2024/5471.....	18
12. VKG Wind OÜ 29.10.2024 kiri nr WND.01-04/8	19
13. Erasik (D. P.) 29.10.2024 kiri.....	20
14. Advokaadibüroo Narlex OÜ 29.10.2024 kiri	21
15. Elering AS 29.10.2024 kiri nr 11-4/2024/740-2	21
16. Advokaadibüroo RASK 29.10.2024 kiri.....	23
17. Erasik (S.-T. S.) 01.11.2024 kiri	29
18. Põllumajandus- ja Toiduamet 5.11.2024 kiri nr 6.2-6/8256-1	31
19. Transpordiamet 11.11.2024 kiri nr 7.2-1/24/7653-14.....	33

Järgnevalt esitatakse kirjalikult esitatud arvamused ja vastusseisukohad neile:

Kirjalikult laekunud arvamused ja seisukohad

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
1. Eraisik (B. V.) 12.09.2024 kiri	Millised on minu võimalused rajatava tuulepargi, eelkõige 550 meetri kaugusel asuva tuuliku osas? Ühest küljest varjab see vaadet ja tekitab müra; teisest küljest võib see olla tervisele kahjulik (teiste Eestis asuvate tuulikuparkide loomise näitel). Ühtlasi tekitab minus küsimust kolme tuulepargi (tulevikus võimalik, et lisaks veel vesinikutehase, tuumajaama jms) liitmine Püssi alajaamaga. Kuna 7-8 aastat kestnud müra probleem ei ole minu jaoks lahenenud, siis kas uute, sinna alajaama liidetavate rajatiste puhul ehitatakse lõpuks müratõkkesein? Alajaama hääli on praeguseks VÄGA häiriv, koormuse suurenedes tundub aga võimatu sellega leppida.	Eestis ei ole kehtestatud õigusnormi, mis sätestaks tuulikute minimaalsel lubatud kauguse elamumaadest ja elamustest. Keskkonnamõju strateegiline hindamine (KSH) käsitleb mõju keskkonnale, sh madalsagedusliku müra, varjutuse häiringute, sotsiaalsetele vajadustele ja vara mõjutamise aspekte ja hindab riskifaktoreid. Keskkonnamõju hindamise raames käsitleti antud piirkonnas ka müra mõju vähendamise meetmeid (sh teatud tuule suuna korral tuulikute võimsuse piirangud öisel ajavahemikul) ning varjutamise mõju vähendamise meetmeid (päikesepaistelistel päevadel teatud kellaaegadel tuulikute seiskamine). Püssi alajaamaga liitumine toimub Varja tuulepargi puhul alajaama lõunapoolses osas (110 kV lahter), mis jääb alajaama siseselt vaadeldava elamumaa suhtes kõige kaugemasse asukohta (ca 1 km elamust) ning hetkel ei ole põhjust eeldada seeläbi normtasemeid ületava müra tekkimist. Müra normtasemete ületamise kahtluse korral on võimalik tellida müra mõõtmised (nt koostöös kohaliku omavalitsuse, alajaama haldaja ja Terviseametiga), kuna müra normtasemed tuleb tagada ka olemasolevate seadmete ja müraallikate puhul. Visuaalse mõju osas saab välja tuua, et tegemist on subjektiivse häiringuga, mis sõltub inimeste hinnangutest tuulikutele. Tuulikute suunas vaade muutub ja olenevalt vaatleja väärtushinnangutest võib see olla häiriv. Visuaalse mõju saab mingil määral leevendada vaatepunkti lähedal paikneva kõrghaljastusega, kuid Kiviõli tee 11 maaüksusel asuvast eluhoonest 620 m kaugusele jääval tuuliku osas ei pruugi see tõenäoliselt omada märgatavat leevendavat mõju. Tuulepargi rajamise võimaliku negatiivse mõju leevendamiseks varale ja elukeskkonnale sätestab keskkonnatasude seadus (§ 55² ja 55³) hüvitise maksmise nii kohalikele omavalitsustele kui ka tuulepargi mõjualas elavatele elanikele, kelle omandis olev eluruum

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
		on ka nende rahvastikuregistrijärgne elukoht. Üle 250 m kõrguste tuulikute puhul on kuni 3 km raadiuses asuvate eluruumide omanikel õigus saada rahalist hüvitist. Hüvitise maksimaalne suurus võib ulatuda kuni 6-kuu Eesti keskmine töötasu alammäärani aastas. Hüvitis makstakse elanikele osana kohaliku omavalitsusele laekunud talumistasust.
2. Erasisik (H. H.) 9.10.2024 kiri	Miks saadate jaburusi, kus tuulikud takistavad paneelidele paikese valguse langemist? Me vaidlustame igal astmel planeeringu. Paneme vabariigi parimad advokaadid palgale.	Ohaka Energia OÜ, Solar Light S OÜ ja huvitatud isiku vahel on sõlmitud notariaalne asjaõigusleping 04.11.2022 nr 3649 mille punkti 6 kohaselt on päikesepargi omanik kohustatud Varja tuulepargi mõjusid taluma. Ühtlasi on päikesepargi omanik võtnud nimetatud lepinguga endale kohustuse Varja tuulepargiga seotud menetlusi ja lube mitte vaidlustada.
3. Ohaka Energia OÜ 9.10.2024 kiri	Sama seisukoht ka Ohaka Energia OÜ-l. <i>Miks saadate jaburusi, kus tuulikud takistavad paneelidele paikese valguse langemist?</i> <i>Me vaidlustame igal astmel planeeringu. Paneme vabariigi parimad advokaadid palgale.</i>	Ohaka Energia OÜ, Solar Light S OÜ ja huvitatud isiku vahel on sõlmitud notariaalne asjaõigusleping 04.11.2022 nr 3649 mille punkti 6 kohaselt on päikesepargi omanik kohustatud Varja tuulepargi mõjusid taluma. Ühtlasi on päikesepargi omanik võtnud nimetatud lepinguga endale kohustuse Varja tuulepargiga seotud menetlusi ja lube mitte vaidlustada.
4. Erasisik (K. T.) 9.10.2024 kiri	Palun infot, kuidas ja mis tingimustel toimub antud juhul tuuleenergiast elektrienergia tootmise tasu kandmine kohaliku omavalitsuse üksuse poolt maismaa tuulepargi mõjualas elavatele füüsilistele isikutele? Vastavalt keskkonnatasude seaduse § 55 ³ lõike 1 punktile 2 peab eluruum olema omaniku rahvastikujärgne elukoht. Kas siin on mõeldud ainult rahvastikuregistrijärgset elukohta või läheb arvesse ka RR järgne lisa-aadress? Sama seaduse lõige 4 ütleb, et kohaliku omavalitsuse üksus avaldab veebilehel teabe elukohaga seotud tuuleenergiast elektrienergia tootmise tasu kohta. Kust antud infot leida?	Lüganuse Vallavalitsus lähtub tuuleenergiast elektrienergia tootmise tasu (edaspidi tuulikutasu) maksmisel keskkonnatasude seaduse § 55 ³ . Lüganuse Vallavalitsus maksab eelmisel kalendriaastal laekunud tuulikutasust 50% tuulepargi mõjualas asuvate eluruumide omanikele, kui eluruum vastab kahele järgmisele tingimusele: 1. eluruum on füüsilise isiku omand ja 2. eluruum on omaniku rahvastikuregistrijärgne elukoht. Tuulikutasu makstakse eluruumide omanikele proportsionaalselt. Tuulikutasu maksimaalne suurus eluruumi kohta kalendriaastas on vastava aasta kuue kuu Eesti töötasu alammäär. Elukohaga seotud tuulikutasu makstakse kalendriaasta eest kord aastas. Elukohaga seotud tuulikutasu saamise õigus on isikul, kes oli vastava eluruumi omanik eelmise kalendriaasta 1. jaanuari seisuga. Ühe eluruumi

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
		kohta saab esitada ühe taotluse. Kui eluruum on isikute kaas- või ühisomandis, esitavad isikud taotluse ühiselt ning kohaliku omavalitsuse üksus maksab kaas- või ühisomanikule elukohaga seotud tuulikutasu võrdeliselt talle kuuluva eluruumi omandi osaga. Elukohaga seotud tuulikutasu maksab Lüganuse Vallavalitsus valla territooriumil paikneva tuulepargi kohta ka teise kohaliku omavalitsuse üksusel asuva tingimustele vastava eluruumi eest, kui eluruumi asukoha kohaliku omavalitsuse üksuses tuuleelektrijaama ei asu. Tuulikutasu saamiseks tuleb nõuetele vastava eluruumi omanikul või tema kirjalikult volitatud isikul esitada eelmise kalendriaasta kohta kirjalik allkirjastatud taotlus hiljemalt 1. märtsiks. Nõuetele vastavuse korral makstakse tuulikutasu välja 30 päeva jooksul pärast taotluse esitamise tähtaega. Õigusliku tähendusega elukohana arvestatakse ainult rahvastikuregistrisse kantud elukohta. Lisa-aadresse tuulikutasu maksmisel ei arvestata. Teave tuulikutasude maksmise kohta avalikustatakse Lüganuse valla veebilehel https://www.lyganuse.ee/ iga kalendriaasta alguses ja eemaldatakse pärast taotluse esitamise kuupäeva (1. märts) möödumist.
5. S.A.CITO OÜ 15.10.2024 kiri	S.A.CITO OÜ arvab, et tuulepargid peavad asuma aladel mis on kaugemal elamispäikonnast kui 2-3km. Kahjuks tuulepargi pigem langetavad omanike kinnisvara hindasi, sest keegi ei soovi tuuleparkide vahetusläheduses elada nii müra kui ka vaate mõttes (saadav n.ö talumistasu ei kata tekitatud kahju kas tervise või kinnisvara müümise osas. See langetab ka ostuhuvi antud piirkonnas). Seega OÜ on antud juhul sellise pargi vastu.	Võetud teadmiseks. Eestis ei ole kehtestatud õigusnormi, mis määraks tuulikute minimaalse lubatud kauguse elamumaadest. Keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) käigus hinnati tuulikupargi mõju inimese tervisele, sotsiaalsetele vajadustele ja varale, sealhulgas müra ja visuaalse mõju osas. Hindamise tulemuste põhjal on määratud leevendusmeetmed, et minimeerida negatiivset mõju kohalikele elanikele. Teaduskirjanduse põhjal võib piirkonnas oodata vähesel määral kinnisvara hindade väärtuse langemist, eriti projekti algfaasis. Samas, kuna see mõju on eeldatavalt suurim tuuleparkidest kuni

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
		paari km kaugusel, leevendab pikaajaliselt makstav tasu ¹ elanikele saamata jäävat tulu ning võib pikaajaliselt kinnisvara väärtusele omada positiivset mõju. Konkreetse projekti mõju kinnisvara hindadele on keeruline hinnata, kuna ümbruskonnas on juba rajatud tuuleparke ning paralleelselt hinnatava arendusega on samasse piirkonda kavandamisel veel mitmeid tuuleparke.
6. Keskkonnaamet 17.10.2024 kiri nr 6-5/24/18664-2	1. Esitatud linnustiku uuringu, KSH ning sellest tulenevalt ka vähemalt planeeringuala ala nr 2 detailplaneeringu osas on suurim puudus, et neis on käsitletud merikotkast läbirändajana. 2024. a registreeriti detailplaneeringu alal nr 2 merikotka elupaik (KLO9133783). On kummaline, et raielangil olevat merikotka pesa ei märgatud 2023 uuringus, sest joonisel 4-22 (KSH lk 81) on pesa lähedusse märgitud välja-loorkulli toitumisala ja punaselg-õgija vaatlus, mis viitab, et M. Pensa viibis piirkonnas. Meie hinnangul oli pesa olemas vähemalt 2023. aastal ning pesa ei ole rajatud peale 2023. aasta uuringu läbiviimist. Tingimata on vajalik dokumente täpsustada merikotka elupaigast tulenevate faktide ja hinnangutega.	Arvestame ettepanekuga. Kavas on eksperthinnangu abil täpsustada merikotka elupaigaga seotud asjaolusid, mis omakorda on sisendiks KSH-sse mõjuhinnangu lisamiseks.
	2. KSH aruande lk 6 „KSH korraldajate hinnangul ei ilmnenud käesoleva aruande koostamisel olulisi raskusi, mis takistasid KSH eesmärgi täitmist.“ Arvestades merikotka pesa ala 2 naabruses, ei saa väitega nõustuda.	KSH koostamise hetkel olulisi raskusi teada ei olnud. Uue info valguses saab selle seisukohaga nõustuda.
	3. KSH aruande lk 11. „Kavandatavatest tuulikutest jäävad ligi pooled (13 26st) maakonnaplaneeringus...“ 13/26 on täpselt pool, mitte <i>ligikaudu pool</i> .	Täname tähelepaneku eest
	4. KSH aruande lk 14. „Paralleelselt planeeringu koostamisega viidi läbi ka keskkonnamõju strateegiline hindamine, mille raames toimusid piirkonnas 2005. ja 2007. a kevadel ning suvel linnustiku seire ja 2007. a suvel nahkhiirte	Arvestame ettepanekuga ja korrigeerime KSH sõnastust. KSH tugineb selle väljatöötamiskavatsuses kavandatud uuringutel ja eksperthinnangutel, millest enamik viidi läbi 2023. a.

¹ Vastavalt Keskkonnatasude seaduse § 55³ maksab tuulepargi omanik kohalikule omavalitsusele tuuleenergiast elektrienergia tootmise tasu. Sellest tasust omakorda 50% makstakse kohalikule elanikule – kuni 250 m meetriste tuulikutega tuulepargi puhul kuni 2 km kaugusel paiknevate eluruumide omanikele, juhul kui nad on sinna sisse kirjutatud; ja kuni 300 m tuulikute puhul kuni 3 km kaugusel paiknevate eluruumide omanikele.

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	detektoruuring. Keskkonnamõju hindamisse hõlmati lisaks planeeringus määratud tuulikute asukohtadele ka nende lähiümbrus. Toonases KSH-s tehtud järelduste üldistusaste võimaldab neid laiendada ka valdavale osale kavandatava Varja tuulepargi tuulikute gruppide nr 2 ja 3 alale.“ Ei selgu, kas varasemate uuringute andmeid on kasutatud linnustiku-uuringu aruandes. Kui neid kasutatud ei ole, ei ole ka korrektne neile viidata. Kui on, siis tuleks mainida milleks ja kuidas. Vastasel juhul võib tekkida mulje, et linnustiku analüüsil on kasutatud peaaegu 20 aasta vanuseid andmeid, kuid reaalselt vaid aastast 2023.	
	5. KSH aruande lk 34. Müra ja infraheli mõju on põhjalikult käsitletud, kuid joonis 4-2 on eksitav, sest seal on kujutatud planeerituist väiksemate tuugenite müra levik. Soovitame sellele eraldi tähelepanu juhtida joonise allkirjas, sest joonist vaadates võib jääda mulje, et just nii suured ja nii võimsad tuugenid ongi planeeritud. Analoogne positiivne näide on lk 58, kus tuugeni suuruse mõjule on tähelepanu pööratud, sest see mõjutab kinnisvara hinda: „Tähele peab panema, et seni tehtud uuringud on käsitletud tunduvalt madalamaid tuulikud, kui siinses mõjuhinnangus hõlmatud planeeringuga kavandatud, seda eriti pikaajaliste uuringute puhul, mis annavad märku ajalisest muutusest (st tuulikud on rajatud umbes 10-15 aastat tagasi) ning seega ei saa uuringute tulemusi otseselt antud olukorrale üle kanda. Ka puuduvad uuringud, mis oleks tuuleparkide mõju kinnisvara hinnale uurinud Eesti tingimustes.“	Arvestame ettepanekuga ja täpsustame joonise allkirja.
	6. KSH aruande lk 76 märgitakse: „Kavandatud tuulepargi piirkonda jäävate loodusdirektiivi tunnustele vastavate kooslustega on planeeritud tegevustest vähene kokkupuude planeeritud joonobjektidega (teed, kaabel)“. Antud väide on arusaamatu, kuna ka KSH lk 74 joonisel 4-16 on kujutatud tuuliku WT-6 kavandamine loodusdirektiivi elupaigatüübi 6210* esinemisalale. Elupaigatüübi seisundit on hinnatud pelgalt kameraalselt (KSH aruanne lk 72), mõju hindamisel taimestikule on lähtutud EELIS andmebaasi andmestikust. Oleme seisukohal, et kui tuulikuid ning kaasnevaid suurepindalalisi ehitisi	Arvestame ettepanekuga.

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	(monteerimisväljakud) kavandatakse ökoloogiliselt kõrge väärtusega kooslustele (sh määratletud loodusdirektiivi elupaigatüüpidele) on kohapõhiselt vajalik hinnata elupaigatüübi seisundit ning välitöödel kontrollida kaitstavate taimeliikide esinemisvõimalust ehitusalal.	
	7. KSH aruande lk 76 on kirjeldatud väike-konnakotka elupaiga (KLO9132045) paiknemist kavandatavate tuulikupositsioonide suhtes. LKS § 53 lg 1 kohaselt on I ja II kaitsekategooria liigi isendi täpse elupaiga asukoha avalikustamine massiteabevahendites on keelatud. Praktikas laiendatakse seda nõuet ka avalikkuse osalusel menetletavatele planeeringutele. Ehkki KSH aruanne ei sisalda pesa täpset asukohta, on see lihtsa kaardianalüüsiga väga hõlpsalt leitav, kasutades aruandes antud väga täpseid kaugusi tuulikuteest. Tagamaks dokumendi parema vastavuse LKS § 53 lg 1 mõttele, palume viidatud kaugused ümardada.	Arvestame ettepanekuga.
	8. KSH aruande lk 76. Väike-konnakotka ladinakeelse nimetusena on kasutatud <i>Aquila pomarina</i> . Soovitame kasutada <i>Clanga pomarina</i> , sest see on tänaste teadmiste (molekulaarne süstemaatika) kohaselt korrektsem ning on kasutusel ka EELIS-es.	Täname tähelepanu juhtimast, arvestame ettepanekuga.
	9. KSH aruande lk 76 on ka käsitletud kanakulli elupaika KLO9128084. Märkime, et Aa külas paiknenud kanakulli elupaik KLO9128084 on 06.09.2024 arhiveeritud, kuna alal läbi viidud vaatlustel ei ole liigi pesitsemist enam tuvastatud.	Täname tähelepanu juhtimast ning täiendame KSH-d viidatud info põhjal.
	10. KSH aruande lk 80 joonisel 4-20 on kantud konnakotka toitumisalad, mis on kaardistatud vaid mõne vaatluse põhjal. Samas on oluline kaardile kanda kogu aktiivselt kasutatav elupaik. Lk 85 on väide, et „Seega jäävad tuulikute asukohad WT-3 ja WT-4 väike-konnakotka pesapaiga ja toitumisala vahelisele lennukoridorile asudes üksteisest 940 m kaugusel. Väike-konnakotka hukkumiskiriski need tuulikud tõstavad (olemasolevate andmete alusel ei ole võimalik seda kvantitatiivselt väljendada) ehkki see risk jääb tuulikute omavahelisest suurest kaugusest tingituna tõenäoliselt väikeseks.“ Uuringus ei ole põhjendatud, kuidas on jõutud järeldusele, et see risk on väike. Arvestamata on ka kumulatiivsed mõjud koos päikesepargiga. Samuti ei ole hästi	Arvestame ettepanekuga osaliselt. Kavas on eksperthinnanguga täpsustada väike-konnakotkapaari elupaigakasutust, mille alusel saab KSH-s mõjuhinnangut täpsustada.

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	mõistetakse lk 86 toodud lause „Lihtsaim moodus on olulise mõju ...“ Eespool oli kirjas, et mõju riski hinnatakse väikeseks, nüüd oluliseks. Mida tähendab ka lihtsaim moodus. Otsuse seisukohast on vajalik teada, milline on efektiivseim meede. KSH aruande lk 90 järeldatakse, et tuulikute WT-26, WT-1 ja WT-2 rajamisega kaasneb potentsiaalselt väike-konnakotkale oluline negatiivne mõju. Nõustume selle järeldatakse. Lähtudes olemasolevast infohulgast tuleb meie hinnangul jätkata keskkonnametmega a) ehk loobuda nimetatud tuulikute rajamisest. Teised nimetatud meetmed saavad tulla küll ka kõne alla, kuid nende rakendamise eelduseks on siiski põhjalikud liigi elupaigakasutuse uuringud. Ning meie hinnangul ei saa neid uuringuid ja leevendusmeetme rakendatavuse otsust lükata järgmistesse arendusetappidesse.	
	11. KSH aruande lk 82. Joonised 4-23 ja 4-24. Palume jooniste allkirjas täpsustada, et tegu on hane peatuskohtadega nagu on öeldud lk 81. Sellega seoses juhime tähelepanu, et Keskkonnaagentuuri tellimusel läbiviidud planeeringuala nr 1 piirkonna linnustiku uuring tuvastas ammendunud karjääri aladel varasemalt teadmata sookurgede sügisrände aegse ööbimispaiga.	Arvestame ettepanekuga: täiendame joonise allkirja ja KSH sisu viidatud info põhjal
	12. KSH aruande lk 89. „Paraku on tuulikud seotud nende asukohamaaüksustega, mistõttu pole soovitusel realiseeritavad.“ Juhime tähelepanu, et lind lähtub maastiku kasutamisel ökoloogilistest piirangustest, mitte sotsiaalmajanduslikest, mistõttu ei saa me arvestada maaüksuse omandiküsimust piiranguna. Lähtume eelkõige liigi ökoloogilisest elupaiganõudlusest.	Selgitame, et nimetatud soovitusel pole realiseeritavad seetõttu, et soovitusel tegija pole lähtunud käesoleva planeeringu kontekstist ja sel juhul tuleks tuulik planeerida algatatud planeeringualast välja. Detailplaneeringu kontekstis ei saa kavandada lahendust planeeringualast välja. KSH aruande sõnastust täpsustatakse vastavalt – et oleks üheselt mõistetakse, miks soovitusel realiseeritavad pole.

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	13. KSH aruande lk 89. „Kokkuvõtvalt pole antud juhul võimalik tõhusaid leevendusmeetmeid rakendada ning võib eeldada, et tuulikute WT-5 ja WT-6 rajamisel Matka küla tedremäng hääbub.“ Kaitsealuse liigi kahjustamine sellisel moel on küsitav – kui mõju ei ole võimalik vältida, tuleb kaaluda mõju leevendamist, mitte leppida kahjustamisega. Vähim oleks näiteks järelseire raames tedremängu jälgimine ja reageerimine vastavalt olukorrale.	Arvestame ettepanekuga ning täiendame KSH-d
	14. KSH aruande lk 90 (ka lk 91, 128 ning ka seletuskirjas). „Hukkumise vähendamiseks tuleks vältida tuulikute läheduses hanede küttimist ja kevadist peletamist, sest lendu ehmatatud parves võib hukkumiskõrge olla veelgi kõrgem.“ Teadmiseks, et intensiivne küttimine rändel võib siiski hanede rändeteed mõjutada – piirkonda hakatakse vältima, ent selle saavutamiseks peab küttimissurve olema suur ja pikaajaline (<i>Bauer S, Lisovski S, Eikelenboom-Kil RJFM, Shariati M, Nolet BA (2018). Shooting may aggravate rather than alleviate conflicts between migratory geese and agriculture. Journal of Applied Ecology 00:1–10. https://doi.org/10.1111/1365-2664.13152</i>), mistõttu ei ole reaalne, et see Eestis toimiks. Kevadine hanejaht on Eestis lubatud vaid erandjuhul.	Täname tähelepanu juhtimast ning täpsustame viidatud info valguses KSH-d
	15. Hiljutised Põhja-Eestis asuvate riigi eelisarendusalade uuringutest selgus, et haneliste hukkumiskõrge on väga väike, mis võib viidata, et ka Varja aladel on tegelik hukkumine eeldatust väiksem. Soovitame uuringutega tutvuda, sest tulemused võivad olla ülekantavad. See ei tähenda, et järelseirest ja selle tulemustest tulenevast tuugenite ajutisest peatamisest (näiteks rände ajal) võib eos loobuda.	Täname tähelepanu juhtimast, tutvume viidatud uuringutega ning võimalusel arvestame KSH-s.

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	16. KSH aruande alapeatükis 4.2.3.1 on analüüsitud mõju nahkhiirtele. Leiame, et hinnang nahkhiirtele on puudulik, aruandes on pelgalt soovitatud teatud leevendusmeetmeid (mis on seotud hukkmisrisi minimeerimisega, kuid mis ei ole ainus mõju nahkhiirtele), kuid ei ole analüüsitud tuulikute asukohtadest ja toimimisest tulenevate häiringute mõju nahkhiirte elupaikadele. Eelkõige võib pidada seda oluliseks tuuleala detailplaneeringuala nr 1 puhul, mille piires võib olemasoleva teabe põhjal eeldada olemasolevate või perspektiivsete (moodustatava lendorava püsielupaiga piires) heakvaliteetsete elupaikade esinemist. Keskkonnaamet on seisukohal, et kuna sisulised nahkhiirte uuringud on alal puudulikud, saab esmajärjekorras aktsepteerida nahkhiirte eksperthinnangu joonisel 5 märgitud madala riskiga tuulikuid (milliste rajamise põhimõtet sisuliselt kajastab ka detailplaneeringute aluseks olevate tuuleparkide teemaplaneeringu keskkonnamõju hindamine), kuid ka nende puhul tuleb nahkhiirtele ohutu töörežiim seada kohustuslikuks meetmeks. Leevenduse sellest nõudest saab teha vaid konkreetse uuringuga.	Arvestame ettepanekuga, täiendame mõjuhinnangut nahkhiirtele sh riigi tuuleenergeetika eelisarendusalade nahkhiirte uuringu põhjal.
	17. KSH alapeatükis 4.2.3.2 käsitletakse mõju lendoravale. Lendorav (<i>Pteromys volans</i>) kuulub Eestis I kaitsekategooriasse, liik on kantud esmatahtsa liigina Loodusdirektiivi II ja IV lisa liikide nimestikku. Lendorava levila Eestis on oluliselt kahanenud, tänapäeval on tema teada üksnes Kirde-Eesti metsades. KSH raames on koostatud U. Timmi töö „Hinnang Varja tuulepargi laiendamise mõju kohta lendoravatele“. Lisaks käsitleb detailplaneeringuala nr 1 piirkonda ka Keskkonnaagentuuri tellimusel läbiviidud uuringud⁸. Rewild OÜ töö raames leiti detailplaneeringuala nr 1 naabrusest 2023. aastal lendorava elupaik (KLO9132031). Elupaiga kaitseks on moodustatud LKS § 50 lg 2 p 1 kohased püsielupaigad, kuid Keskkonnaamet on algatanud võrdlemisi ulatusliku Liignurme lendorava püsielupaiga moodustamise menetluse. Moodustatav püsielupaik hõlmab osaliselt ka planeeringuala. Kumbki eelviidatud lendorava ekspertide poolt koostatud töö ei pea tuuliku WT-26 asukohta tuuliku paigaldamiseks sobivaks. Siiski	Arvestame ettepanekuga ning täiendame mõjuhinnangut, sh riigi tuuleenergeetika eelisarendusalade lendorava uuringu alusel.

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	detailplaneeringus on eeldatavalt leitud, et pole põhjust ettevaatusprintsipi järgida ning mingisuguste leevendavate meetmetega (<i>Kui tuulikud lendorava püsielupaiga lähistelesse siiski rajatakse, siis tuleb ette näha seire arvatavate võimalike mõjude selgitamiseks ja ulatuse hindamiseks ning vajadusel täiendavate leevendusmeetmete rakendamiseks</i>) on tuuliku mõjud võimalik leevendada. Leiame, et KSH vajab tuuliku WT-26 osas täpsustamist, kuidas jõutakse liigiekspertide hinnangutest erinevale lõppjäreldele.	
	18. KSH aruandes lk 102 joonistel 4-30 ja 4-31 on toodud tuulikute WT-3 ja WT-26 varjukalendrid Liignurme püsielupaiga suhtes. Palume antud joonised ka lahti seletada.	Täiendame KSH-d ning selgitame varjukalendrite sisu.
	19. KSH aruande lk 113 on toodud "LKS § 38 lg 5 p 8 kohaselt kehtestatud tuuleparki kavandava kohaliku omavalitsuse eriplaneeringuga kavandatud tehnovõrgule ja -rajatisele, p 9 kohaselt sillale ning p 10 kohaselt avalikult kasutatavale tee. Kavandatava tegevuse puhul ei laiene ehituskeeld seega Erra jõega, Varja ojaga ning Varja peakraaviga ristuvatele ning nende veekogude äärde jäävate juurdepääsuteede rajamisele (eeldusel, et need jäävad avalikult kasutatavateks teedeks)". Ei KSH-s ega planeeringute seletuskirjades ei ole toodud välja alternatiivi, kui planeeritud teed ei jää avalikku kasutusse. Ehituskeeld ei laiene kehtestatud detailplaneeringuga või kehtestatud üldplaneeringuga kavandatud avalikult kasutatavale tee (LKS § 38 lg 5 p 10). Seega peaks KSH olema toodud, et kui rajatavad teed ei ole avalikult kasutatavad, tuleb detailplaneeringuga ette näha ehituskeeluvööndi vähendamine.	Nõustume sisuliselt ettepanekuga. Planeeringuga ei ole otseselt võimalik garanteerida teede avalikku kasutusse määramist. Et vältida olukorda, kus teid siiski hiljem avalikku kasutusse ei määrata ja tekib konflikt veekogu ehituskeeluvööndiga, nähakse planeeringuga neis kohtades ette ehituskeeluvööndi vähendamine. Planeeringu dokumentatsioonis selgitatakse, et juurdepääsuteede puhul kaaluti erinevaid alternatiivseid lahendusi ja valiti optimaalseim lahendus, mis samas ei kahjusta ka vooluveekogusid. KSH aruandesse lisatakse mõjuhinnang kalda ehituskeeluvööndi vähendamise kohta, arvestades kalda kaitse eesmärgi.
	20. Detailplaneeringu dokumentidest peaks saama järeldada, et see planeering on ka teostatav. Paraku, kuna mõjusid nahkhiirtele on käsitletud üksnes eksperthinnanguna ja linnustiku uuring on üsna pealiskaudne, seda kindlustunnet ei teki. Mitmetele tuulikutele on antud rida soovituslikke leevendusmeetmeid. Samas asuvad need tuulikud linnustiku või nahkhiirte vaatest ebasoovitavates asukohtades, mis tähendab, et leevendusmeetmed peaks olema kohustuslikud. Samas, kui muuta leevendusmeetmed kohustuslikuks, tekib küsimus osade	Arvestame ettepanekuga

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	tuulikute rajamise mõttekuse kohta: näiteks tuulikutele WT-1, WT-2 ja WT-26 on soovitatud paigaldada konnakotkaste kaitseks vajaduspõhise seiskamise süsteem ja samal ajal ka nahkhiirte kõrge aktiivsuse perioodil öiseks ajaks seisata. Sellistel tingimustel saavad need tuulikud ilmselt töötada üksnes talveperioodil ja tekib küsimus, kas toodang üldse kujuneb märkimisväärseks. Alternatiivse võimalusena on pakutud välja täiendavad uuringud, mis peaks andma vastuse küsimusele, kas seiskamissüsteemi üldse on tarvis. Ka see lahendus ei anna kindlust planeeringu teostatavuse osas: täiendavate uuringute tulemusena võib selguda, et vajadus seiskamissüsteemi järele puudub, aga võib selguda ka seiskamissüsteemi möödapääsmatus (sel juhul ollakse eespool kirjeldatud probleemi juures), kuid võib selguda ka, et osade tuulikute rajamine pole linnukaitselistel kaalutlustel võimalikki. Eeltoodust lähtuvalt palume KSH aruannet ja planeeringualade seletuskirju täiendada, tuues selgelt välja järgmised punktid: 1) linnustiku ja nahkhiirte kaitseks on leevendusmeetmed kohustuslikud, kuid on võimalik valida erinevate meetmete või nende kombinatsioonide vahel; 2) milliste tuulikute rajamine on KSH aruande põhjal kindlalt võimalik ja milliste rajamine küsitav (arvestades linnustiku leevendusmeetmete punkti a: loobuda tuulikute rajamisest).	
7. Kliimaministeerium 18.10.2024 kiri nr 7-15/24/4270-2	Täname Teid planeeringute ja KSH menetlustesse kaasamast, kuid märgime, et Kliimaministeerium ei pea vajalikuks menetlustes kaasatud asutusena osaleda.	Arvesse võetud
8. Maa-amet 21.10.2024 kiri nr 6-3/23/18177-7	Detailplaneeringu ala põhjaosal asub riikliku tihendusvõrgu märk Mustmäta nr 1634 (GPA ID 70088; 64-873-1634). Geodeetilise märgi kaitsevöönd on 3 meetrit märgi keskmest. Ruumiandmete seaduse (edaspidi RAS) § 25 sätestab, et geodeetilise märgi kaitsevöönd on geodeetilist märki ümbritsev ala, kus geodeetilise märgi kaitse ja kasutamise vajadusest tulenevalt kitsendatakse inimtegevust. RAS § 26 lõige 1 sätestab, et geodeetilise märgi kaitsevööndis on ilma geodeetilise märgi	Arvestame ettepanekuga ning lisame Varja tuulikupargi planeeringuala nr 2 detailplaneeringu seletuskirja märkuse, et taastuenergia ehitiste ja nendega seotud taristu rajamine Aseri fosforiidimaardla alale on lubatud tähtajaliselt kuni 35 aastaks.

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	omaniku loata keelatud igasugune tegevus, mis võib kahjustada geodeetilist märki ja selle tähistust, mh löökmehhanismidega töötamine, pinnase tihendamine või tasandamine, transpordivahenditele ja mehhanismidele läbisõidukohtade rajamine ning künni- või mullatööde tegemine. Kui töid teostatakse geodeetilise märgi kaitsevööndis, siis tuleb peale tööde lõpetamist teostada kontrollmõõtmised. Riikliku tihendusvõrgu märk Mustmäta nr 1634 tuleb võimalusel säilitada selle praeguses asukohas, samuti peab olema tagatud juurdepääs ja geodeetiliste mõõtmiste läbiviimine geodeetilisel märgil. Kui tööde käigus ei ole võimalik nimetatud geodeetilist märki praeguses asukohas säilitada, võib märgi kõrvaldada. Geodeetilise märgi kõrvaldamisest palume teavitada Maa-ameti geodeesia ja aeromöödistamise osakonna juhatajat (Karin Kollo, e-post karin.kollo@maaamet.ee). Planeerimisseaduse (edaspidi PlanS) § 127 lõike 1 kohaselt koostatakse detailplaneering koostöös valitsusasutustega, kelle valitsemisalas olevaid küsimusi detailplaneering käsitleb. PlanS § 133 lõike 1 kohaselt esitatakse detailplaneering kooskõlastamiseks kõnealuse seaduse § 127 lõikes 1 nimetatud asutustele. Maapõueseaduse (edaspidi MaaPS) § 15 lõike 7 kohaselt, kui planeeritaval maa alal asub maardla või selle osa, kooskõlastatakse detailplaneering PlanS sätestatud korras Kliimaministeeriumi või Vabariigi Valitsuse volitatud asutusega. Vabariigi Valitsus on 03.07.2023 korraldusega nr 182 volitanud Maa-ametit kooskõlastama detailplaneeringuid planeerimisseaduses sätestatud korras, kui planeeritav maa-ala asub maavarade registris oleval maardlal või selle osal. MaaPS § 14 lõike 2 kohaselt võib Kliimaministeerium või Vabariigi Valitsuse volitatud asutus lubada maapõue seisundit ja kasutamist mõjutavat tegevust üksnes juhul, kui kavandatav tegevus ei halvenda maavara kaevandamisväärsena säilimise või maavarale juurdepääsu olemasolevat olukorda või halvendab maavarale juurdepääsu olemasolevat olukorda, kuid tegevus ei ole püsiva iseloomuga või halvendab maavara	

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	kaevandamisväärsena säilimise või maavarale juurdepääsu olemasolevat olukorda, kuid tegemist on ülekaaluka avaliku huviga ehitise, sealhulgas tehnovõrgu, rajatise või ehitusseadustiku tähenduses riigikaitselise ehitise ehitamisega, mille jaoks ei ole mõistlikku alternatiivset asukohta, või tegemist on elektrituruseaduse tähenduses taastuvat energiaallikat kasutava elektrienergia tootmiseseadme ja seonduva taristu ehitamisega. Planeeringuala nr 2 asub osaliselt Aseri fosforiidimaardla (maavarade registri registrikaart nr 191) fosforiidi passiivse tarbevaru 28. ja 29. plokil. KSH aruande eelnõus on joonisel 4-35 märgitud korrektselt planeeringuala kattumine Aseri fosforiidimaardlaga. Fosforiidimaardla alaga kattuv detailplaneeringu alal asuvad osaliselt Varjaoru 2, Varjaoru 1, Aa-Varja, Naisteoja 2 ja Naisteoja 3 maaparandussüsteemid, kuni 25 km² suuruse valgalaga veekogud Varja oja ja Naisteoja, 10-25 km² valgalaga maaparandussüsteemi eesvool Varja oja, kuni 10 km² valgalaga maaparandussüsteemi eesvoolud Naisteoja 2, olemasolevad tehnovõrgud koos kaitsevöönditega (sh D-kategooria gaasitorustik, alajaamad ja jaotusseadmed), Kiviõli-Varja riigitee (nr 34) koos kaitsevööndiga, avalikus kasutuses olev kohalik Kalmeistri küla tee (nr 4370034), eratee Naisteoja uudismaa tee (nr 4370036) koos selle väikese avalikus kasutuses oleva kohaliku teelõiguga ning eratee Kalmeistri-Soodumäe tee (nr 4370032) koos selle väikese avalikus kasutuses oleva kohaliku teelõiguga. Varja tuulikupargi planeeringuala nr 2 detailplaneeringu seletuskirja jooniste järgi asuvad kavandatavatest tuulikutest positsiooni numbritega WT-9 ja WT-13 fosforiidimaardla 28. plokil ning WT-8 ja WT-14 29. plokil. Planeeritav tuulik positsiooni numbriga WT-14 asub maaparandussüsteemil Varjaoru 2 (kood 1107140020050001), WT-13 maaparandussüsteemil Naisteoja 2 (kood 1107140020030001) ja WT-9 maaparandussüsteemil Naisteoja 3 (kood 1107070010005001). Detailplaneeringu seletuskirjas ja selle joonistel on maardla alaga kattumine ära	

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	märgitud. Seletuskirja joonistel nr 19 ja 20 asuvad kavandatavate tuulikutega ühenduses olevad planeeritavad elektriakaablid ja juurdepääsuteed osaliselt Aseri fosforiidimaardla passiivse tarbevaru 28. ja 29. plokkidel. Varja tuulikupargi planeeringuala nr 2 asub Lüganuse valla olulise ruumilise mõjuga objekti (Varja tuulikupargi) asukohavaliku üldplaneeringu teemaplaneeringu (kehtestatud 29.03.2012) aladel. Varja tuulikupargi planeeringualal nr 2 kavandatavatest tuulikutest positsiooni numbritega WT-11, WT-12 ja maardla alale planeeritav WT-13 kattuvad põhimõtteliselt varasemalt Varja tuulikupargi üldplaneeringu teemaplaneeringu alale kavandatud tuulikute asukohadega (seletuskirja skeem nr 3). KSH aruande eelnõu peatükis 4.3 <i>Mõju pinnasele</i> on märgitud (tsiteerin): „Planeeringuala kattub suures ulatuses passiivse tarbevaruna arvel oleva Aseri fosforiidi maardlaga (MRD0000161) (Joonis 4-35). Kehtiva maapõuaseaduse (MaaPS) § 14 lõike 21 punkti 3 alusel võib Kliimaministeerium või Vabariigi Valitsuse volitatud asutus lubada taastuenergia ehitise ehitamist muude maavarade (sh fosforiit) maardla alal, mille kohta ei ole kehtivat kaevandamisluba ega geoloogilise uuringu luba ning ei ole esitatud selle maavara kaevandamisloa ega geoloogilise uuringu loa taotlust ning kui tegevusega on nõustunud Kliimaministeerium, tähtajaliselt kuni 35 aastaks. MaaPS § 15 lõike 7 kohaselt, kui planeeritaval maa-alal asub maardla või selle osa, kooskõlastatakse detailplaneering planeerimisseaduses sätestatud korras Kliimaministeeriumi või Vabariigi Valitsuse volitatud asutusega, milleks on Maa-amet. Maa-amet nõustub KSH aruandes kirjeldatuga. Eesti Geoloogiateenistuse (edaspidi EGT) uurimistöo aruandes „Maardlate ja maavarade perspektiiv- ning levialadele taastuenergeetika taristu rajamise analüüs. Kirde- ja Kesk-Eesti“, mis on kättesaadav veebiaadressil https://fond.egt.ee/fond/egf/9549, maardla alal märgitud kavandatav tuulepark Viru 16 kattub osaliselt Varja tuulikupargi	

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	planeeringuala nr 2 detailplaneeringu alaga. Eelnimetatud EGT uurimistöös on ära märgitud järgmist (tsiteerin): „EGT geoloogilise ruumimudeli järgi on maardla selles piirkonnas fosforiidi kasulik kiht õhuke ja madala kvaliteediga. Seetõttu on EGT hinnangul kavandatava tuulepargiga kattuv alal Aseri fosforiidimaardla majanduslik perspektiiv madal ning EGT teeb ettepaneku mitte piirata Viru 16 ajutist rajamist.“ Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (edaspidi MKM) on märkinud 03.05.2023 oma kirjas nr 1.10-17/2023/1997-2 Maa-ametile Varja tuulikupargi planeeringuala nr 2 teemal, et peab võimalikuks tuulikupargi tähtajalist rajamist kuni 35 aastaks. MKM lisas, et eeltoodud hinnang ei tähenda, et Aseri maardlal puuduks pikemas perspektiivis üldse majanduslik potentsiaal ja seda ei peaks edaspidi muu maakasutuse eest kaitsma, kuna tulevikus võivad asjaolud muutuda. MaaPS § 15 lõige 81 sätestab, et taastuenergia ehitisele või ehitamisele seatav tähtaeg hakkab kulgema kooskõlastuse andmisest, mis antakse taastuenergia ehitise suhtes seoses maardla alal paiknemisega. Sama paragrahvi lõige 10 sätestab, et maardlale ehitatavale taastuenergia ehitisele antakse projekteerimistingimused, ehitusluba või kasutusluba Kliimaministeeriumi või valdkonna eest vastutava ministri volitatud asutuse määratud tingimustel, sealhulgas tähtaega arvestades. Palume Varja tuulikupargi planeeringuala nr 2 detailplaneeringu seletuskirjas märkida, et taastuenergia ehitiste ja seonduva taristu rajamine Aseri fosforiidimaardla alale on lubatud tähtajaliselt kuni 35 aastaks. Maa-amet nõustub Varja tuulikupargi planeeringuala nr 2 detailplaneeringus Aseri maardlale taastuenergia ehitiste ja seonduva taristu rajamisega tingimusel, et taastuenergia ehitised ja seonduv taristu rajatakse tähtajaliselt kuni 35 aastaks alates käesoleva Maa-ameti kirja allkirjastamisest.	

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	Palume hoida Maa-ametit kursis detailplaneeringu edasise menetlusega.	
9. Terviseamet 28.10.2024 kiri nr 9.3-4/24/9003-2	Amet on tutvunud Varja tuulikupargi planeeringualade nr 1, nr 2 ja nr 3 detailplaneeringute ja keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande eelnõuga ning märgib järgmist: - Eestis ei ole õigusnormi, mis sätestaks tuulikute minimaalse lubatava kauguse elamumaadest ja elamutest. Võib eeldada, et mida kaugemale jäävad kavandatavad tuulegeneraatorid elamualadest, seda minimaalsem on risk ka negatiivsete tervisemõjude avaldumiseks, seega soovib amet paigutada tuulikud elamutest võimalikult kaugele. - Maailma Terviseorganisatsioon (WHO) on andnud suunise, mille kohaselt müraleevendavaid meetmeid tuleks rakendada, kui tuuleturbiinide müra ületab 45 dB Lden (ööpäeva 24 h keskmine). Eeldusel, et tuulikupark töötab kuni 24 tundi ööpäevas, soovib amet uute tuuleparkide arendamisel (antud juhul siis aladel, kus müra sihtväärtus on hetkel eelduslikult tagatud) võtta aluseks kõige rangemad ehk müra sihtväärtused, mis ei ületaks elamualadel päeval 50 dBA ja öösel 40 dBA. Sellist lähemist toetab ka ameti senine praktika, sest inimeste kaebustest on võimalik välja lugeda, et võimalike mürahäiringute vältimiseks tasub tuulegeneraatorite puhul aluseks võtta kõige rangemad nõuded (müra sihtväärtused). - Amet nõustub, et aladel, kus müra sihtväärtust ei ole võimalik tagada, tuleb minimaalseks eesmärgiks seada öise müra piirväärtuse tagamine ja tuulikute poolt põhjustatud müratase ei tohi ületada 45 dBA. - Amet toetab soovitusi tuulepargi rajamise järel teha müra kontrollmõõtmisi (vajadusel ka siseruumides) hindamaks, kas tuulikute töörežiimi piirangud öiste müra normtasemetega ja madalsagedusliku müra tasemetega tagamiseks ning arendusala nr 1 läheduses olemasolevate tuulikutega öise koosmõju minimeerimiseks on asjakohased.	Võetud teadmiseks. Müra normtasemetega tagamiseks ning tuulikute koosmõju minimeerimiseks järgitakse kehtivaid õigusakte.
10. Erasisik (T.L.) kiri 29.10.2024	Avaldan oma sügavat vastuseisu Varja tuulikupargi planeeringule, mille kohaselt plaanitakse püstitada kuni kümme tuulikut, sealhulgas ala Varja küla läheduses. Maapiirkondade	Võetud teadmiseks. Eestis ei ole kehtestatud õigusnormi, mis sätestaks tuulikute minimaalse lubatud kauguse elamumaadest ja elamutest. Keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) käigus

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	vaikus ja looduskeskkond on kohalikele elanikele ja eriti mulle väga oluline, pakkudes nii vaimset kui füüsilist heaolu. Tuulikute pidev müra, eriti madalsageduslik heli, mõjuks tugevalt häirivalt. Madalsageduslik müra on sageli kuuldamatu, kuid see võib avaldada pikaajalist mõju nii vaimsele tervisele kui öörahu kvaliteedile, mis on teaduslikult tõestatud ja dokumenteeritud (Deutsche Welle, 2021) (https://www.dw.com/en/wind-power-critics-whats-the-truth-about-their-claims/a-60048961). Olen peaaegu kogu oma elu veetnud rahulikus Varja külas ning kavatsen lähitulevikus rajada siia ka oma kodu. Seega on puhas ja vaikne looduskeskkond minu ja mu pere jaoks väga oluline. Varja küla ja selle ümbrus on rahulik ja looduslähedane paik, mille sarnaseid maakohti on tänapäeval aina vähem. See piirkond ei sobi hiiglaslike, kuni 300 meetri kõrguste tuulikute püstitamiseks, kuna selliste konstruktsioonide massiivne kõrgus ja tihe paigutus võib kohaliku elukeskkonna tasakaalu pöördumatult muuta. Tuulikud muudaksid seda keskkonda pöördumatult, tuues kaasa pideva helireostuse, mis mõjutab mitte ainult inimesi, vaid ka siinset loodust ja elusloodust. Palun kaaluda tuulikutupargi asukoha ümberpaigutamist vähemalt 2 km kaugusele lähimast elamutest, et säilitada piirkonna rahu ja vähendada müra ning muude negatiivsete mõjude mõju elanikele. Lügänu valla ainulaadset looduskeskkonda tuleks hoida ja väärtustada, pakkudes kogukonnale ja loodusele paremat elukeskkonda.	hinnati põhjalikult tuulikutupargi mõju keskkonnale, sealhulgas madalsagedusliku müra, infraheli, varjutamisega kaasnevate häiringute, sotsiaalsete vajaduste ja vara mõjutamise aspekte. Mõju hindamisel lähtuti asjakohastest teadusuuringutest ning juhendmaterjalidest. Hindamise tulemuste põhjal on määratud leevendusmeetmed, et minimeerida negatiivset mõju kohalikele elanikele ja looduskeskkonnale. Samas tuleb teadvustada, et ka normtasemele vastav mõju (nt müra) on elanike jaoks tajutav ehk normtaseme tagamine ei tähenda, et mõju puudub täielikult ning müra ei ole kuulda. Teie ettepanek tuulikutupargi kauguse ja võimalike häiringute kohta on teadmiseks võetud.
11. Riigimetsa majandamise Keskus 29.10.2024 kiri nr 3-1.1/2024/5471	Olles tutvunud detailplaneeringu kaardimaterjalide, seletuskirja ning keskkonnamõju strateegilise hindamise aruandega, oleme tuvastanud, et RMK halduses olevatele riigimaadele ei ole kavandatud ühtegi tuulikut. RMK halduses olevatele riigimaadele on antud detailplaneeringu raames ette nähtud vaid juurdepääsuteede ja maakaablite võimalikud asukohad. Samuti puudub planeeringudokumentidest planeeringualade nr 1 ja 3 ja Püssi alajaama elektrikaabliga ühendamise skeem. Lähtudes eelnevast ei ole võimalik antud detailplaneeringu osas arvamust avaldada. Palume täpse projektlahenduse	Võetud teadmiseks

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	väljatöötamise käigus teha RMKga koostööd ja RMK halduses oleva riigimaa osas valminud ehitusprojektid täiendavate tingimuste saamiseks kooskõlastada. Ehitusprojekti koostamisel palume arvestada, et rajatav taristu ei põhjustaks RMK hallatvate maade seisundi halvenemist. Selleks palume projekti koostamise käigus analüüsida kavandatud tegevuste mõju metsa majandamisele ja maaparandussüsteemide toimimisele.	
12. VKG Wind OÜ 29.10.2024 kiri nr WND.01-04/8	Tulenevalt puudulikest maakasutuse kokkulepetest ei ole planeeringu eelnõus toodud tuulepargi lahendus teostatav. Lähtudes planeerimispõhimõttest, et planeeritav tegevus peab olema elluviidav, teeme ettepaneku planeeringu eelnõu planeerijale muutmiseks ja täiendamiseks tagasi saata. Toome välja planeeringu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise eelnõudes esitatud tuulikute paigutuse puudused: 1. Keskkonnamõtude strateegilise hindamise aruande eelnõus ei ole kajastatud planeeringualadel 2 ja 3 läheduses asuva Varja merikotka püsielupaigaga (Eesti looduse infosüsteemi koodiga KLO9133783, Kaitstavad loodusobjektid) seotud uuringuid ja esitatud keskkonnatingimusi. Eelkõige puudutab see tuulikuid WT-9, WT-10, WT-11, WT-12, WT-13 ja WT-15, mis asuvad püsielupaiga vahetus läheduses.	KSH-sse lisatakse mõjuhindang kõnealuse merikotka elupaiga kohta.
	2. Eestis lähtutakse üldiselt uute tuulikute planeerimisel müranormide tagamiseks põhimõttest, et tuulikute kaugus olemasolevatest elu- ja ühiskondlikest hoonetest peab olema vähemalt 1000 m. Varja tuulepargi planeeringualal 3 paiknevate tuulikute WT-16, WT-17, WT-21, WT-23 ja WT-24 paigutus ei vasta antud tingimusele. Sama kehtib ka planeeringuala 2 tuulikute WT-8, WT-9, WT-10 ja WT-14 kohta.	Võetud teadmiseks. Eestis ei ole kehtestatud õigusnormi, mis määraks tuulikute minimaalse lubatud kauguse elamumaadest. Mõra normtasemetega tagamiseks ning tuulikute koostöö minimeerimiseks järgitakse kehtivaid õigusakte.
	3. Planeeringualadel 2 ja 3 on tuulikute labad planeeritud üle planeeringu alade ning VKG Wind OÜ-le kuuluvate maade. Antud paigutus, kus ehitise osad ulatuvad üle naaberkinnistu piiri eeldab naabri nõusolekut. Avalikule väljapanekule esitatud planeeringu eelnõus on planeeringualal 2 tuulikud WT-11, WT-12 ja WT-13 ning planeeringualal 3 tuulikud WT-16, WT-18, WT-19 ja WT-20 planeeritud nii, et tuuliku labad ületavad VKG Wind OÜ omanduses olevate kinnistute piire. VKG Wind ei ole nõus esitatud planeeringuga, sest tuulikud on ilma meiepoolse	Võetud teadmiseks. Tuulikute planeerimisel arvestatakse, et tuulikute osad, ei ulatuks naaberkinnistule ilma vastava maakasutusõigusega. Detailplaneeringule järgneva projekti koostamise käigus tagatakse lahenduse kooskõla omandiõiguse ja õigusaktidega.

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	nõusolekuta planeeritud nii, et tuuliku osad ulatuvad meie kinnistutele. Planeeringu eelnõus toodud lahenduse puhul on tuuliku labad ka üle planeeringuala piiri, mis ei ole kooskõlas planeerimisseadusega. Tulenevalt eeltoodud puudustest ei sobi esitatud planeeringulahendus tänapäevaste tuulikutega tuulepargi rajamiseks. Antud planeeringulahendus ei ole elluviidav. Teeme ettepaneku lähtuda planeeringu koostamisel tuulikute paigutuse asukohtade valikul Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumile heakskiidu saamiseks esitatud Lüganuse valla üldplaneeringu tuuleenergeetika arendamiseks sobivate alade analüüsist. Maakasutuse osas tuleb lähtuda põhimõttest, et tuuliku osad peavad jääma planeeringu ala piiresse ning planeeringu lahendus peab olema kooskõlastatud planeeringust mõjutatud maaomanikega ning saadud nendepoolne nõusolek.	
13. Erasisik (D. P.) 29.10.2024 kiri	Seoses Lüganuse valla Varja tuulikutepargi planeeringuala nr 2 detailplaneeringu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande eelnõu avaliku väljapanekuga edastan kaks ettepanekut: 1. Planeeritava juurdepääsutee asukohta, mis asub planeeringulahenduse kohaselt tuulikute WT-11 ja WT-15 vahel, tuleks muuta ning rajada juurdepääsutee tuulikute WT-10 ja WT-11 vahelt. Sellise lahendusega säästaks metsamaad, uus lahendus oleks vähem koormav maaomanikele I ning säästaks rohkem looduskeskkonda. Lisaks tasub märkida, et kinnistul, kuhu võiks juurdepääsutee rajada, juba toodetakse elektrienergiat. 2. Planeeritava elektrikoridori asukoht tuulikute WT-11 ja WT-15 vahel, tuleks asendada ühendus WT-11 ja (WT-13ja WT-15) vahelisele liinile. Sellega säiliks rohkem metsamaad, säästaks rohkem looduskeskkonda ja oleks vähem koormav maaomanikele.	Võetud teadmiseks. Täpsemad juurdepääsuteede ja trassikoridoride lahendused selgitatakse välja detailplaneeringule järgneva ehitusprojekti koostamise käigus, kus analüüsitakse erinevaid võimalusi metsamaa säilitamiseks ja maaomanike koormuse vähendamiseks.

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	Olen märkinud kaardil uue juurdepääsutee ja elektrikoridori asukoha mille lisan manusega kirja juurde.	
14. Advokaadibüroo Narlex OÜ 29.10.2024 kiri (Saka Era OÜ / Eesti Era OÜ esindaja)	Seisukoht 1. Kavandatavas Lüganuse valla Varja tuulikupargi planeeringualal nr 1 ja 2 on plaanitud tuulikute teenindamiseks juurdepääsu teed ja tehnovõrgud üle Saka Era OÜ/Eesti ERA OÜ maade, millega omanikud ei ole nõus ning seega ei saa neid neisse asukohtadesse planeerida. 2. Tuulikuid ei saa planeerida aladele, kui tuulikute osad (sh ohutusala) ulatuvad kõrvalkrundile, milleks naaberkinnistu omanik ei ole andnud luba. Tuulikute kavandamisel peab arvestama, kas arendajal on piisavalt maakasutusõigust tuulikute paigaldamiseks. Omandiõigus on põhiseadusega kaitstud õigus ning vastavalt PS §-le 32 on omand puutumatu ja võrdselt kaitstud.	Võetud teadmiseks. Planeeringulahenduses ei kavandata juurdepääsuteed ega liinikoridori avaldaja omandis olevale maale ilma omaniku nõusolekuta. Samuti arvestatakse tuulikute planeerimisel, et tuulikute osad ei ulatuks naaberkinnistule ilma vastava maakasutusõigusega. Detailplaneeringule järgneva projekti koostamise käigus tagatakse lahenduse kooskõla omandiõiguse ja õigusaktidega.
15. Elering AS 29.10.2024 kiri nr 11-4/2024/740-2	Käesoleva kirjaga esitab Elering AS (edaspidi Elering) oma seisukohad Varja tuulikupargi planeeringualade nr 1, 2 ja 3 detailplaneeringu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande eelnõude avalikule väljapanekule. Elering AS poolt ei ole esitatud detailplaneeringud kooskõlastatud. Kaitsevöönd ja paigaldiste ohutus Planeeringualadele ja nende lähedusse jääb Eleringi poolt hallatavaid kaitsevööndiga elektri- ja gaasipaigaldisi, mille puhul tuleb arvestada kaitsevööndi alal kehtivate piirangutega. Kaitsevööndi ulatus ja kaitsevööndis tegutsemise kord on sätestatud ehitusseadustiku §70 lõike 8 alusel kehtestatud majandus- ja taristuministri määrusega 25.06.2015 nr 73. Kõik ristumised Eleringi taristuga ja kaitsevööndis planeeritavad tegevused tuleb kooskõlastada Eleringiga. Detailsema info või eelprojekti tarbeks tehniliste tingimuste taotlemiseks palume pöörduda Eleringi poole.	Võetud teadmiseks. Viidatud standard EVS-EN 50341-2-20:2018 „Elektriõhuliinid vahelduvpingega üle 1 kV. Osa 2-20: Eesti siseriiklikud erinõuded (SEN)” ja GPG („Good Practice Guide”) „UKOPA/GP/013 Edition 1, 17. juuni 2017” on soovituslikud dokumendid, mille järgimine saab olla kohustuslik ainult juhul, kui õigusaktides on neile selgesõnaliselt viidatud. Kaitsevööndi ulatus ja tegevuspiirangud kaitsevööndis on sätestatud ehitusseadustiku § 70 lõike 8 alusel kehtestatud majandus- ja taristuministri määrusega 25.06.2015 nr 73. Planeeringu seletuskirjas on välja toodud kehtivad seadusjärgsed kitsendused. Palume tähele panna, et tuulikute täpsed asukohad ja kaugused Eleringi elektri- ja gaasitaristust täpsustatakse projekteerimise etapis, mille käigus võetakse arvesse kehtivaid õigusakte. Juhime teie tähelepanu, et Elering AS ei ole valitsusasutus planeerimisseaduse § 76 lg 1 mõttes, mistõttu puudub Elering AS'il käesolevas planeerimismenetluses kooskõlastamise kohtus.

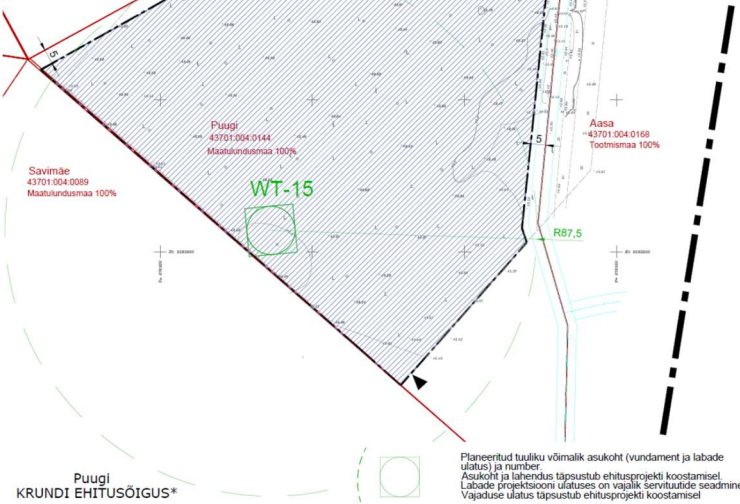
Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	Juhime teie tähelepanu asjaolule, et lisaks ehitise kaitsevööndist tulenevatele piirangutele peab uute ehitiste kavandamisel arvestama olemasolevate ehitiste ohutuse tagamiseks vajalike meetmetega. Elektrituulikute osas tuleb lisaks arvestada nõutavat tuuliku vahekaugust 110 ja 330 kV liinidest hetkel kehtiva standardi <i>EVS-EN 50341-2-20:2018 ELEKTRIÕHULIINID VAHELDUVPINGEGA ÜLE 1 kV Osa 2-20: Eesti siseriiklikud erinõuded (SEN)</i> alusel. Nimetatud standardi järgi on vähim horisontaalne kaugus elektrituuliku torni telje ja õhuliini lähima juhtme vahel (tuule puudumisel) tuuliku masti kahekordne kõrgus. Elektrituulikute vahekauguse määramisel D kategooria gaasitorustikust lähtume üldtunnustatud Euroopas rakendatud praktika GPG („Good Practic Guide“) dokumendist „UKOPA/GP/013 Edition 1, 17. juuni 2017“. Nimetatud dokumendi kohaselt on vähim horisontaalne kaugus D kategooria gaasitorustiku ja tuuliku masti vahel poolteise kordne (1,5 kordne) tuuliku masti kõrgus. Palume kontrollida, et tuulikute kaugus Eleringi elektri- ja gaasitaristust vastaks ülalpool nimetatud nõuetele. Joonistelt paistab, et planeeringuala 1 tuulikute nr WT- 4 ja WT-5, planeeringuala 2 tuulikute nr WT-9, WT-10, WT-14, WT-15 ja planeeringuala 3 puhul tuuliku WT-20 asukoha planeerimisel ei ole või ei pruugi olla järgitud tuulikute kauguse nõuet Eleringi elektri- ja gaasitaristust. Palume sellisel juhul tuulikute asukohta muuta. Lisaks rõhutame, et planeeringualal 2 asuv tuulik WT-9 on kavandatud asuma Eleringi EstLink 2 konverterjaamast vaid umbkaudu 130m kaugusel. Palume esitada jäite simulatsioon tuulikute kohta, mis asuvad EstLink 2 konverterjaama aiale lähemal kui kaks tuuliku kogukõrgust (antud juhul kuni 600m). Eleringi poolt ei ole võimalik planeeringut kooskõlastada ilma tõendusmaterjalita, et paigaldatavad tuulikud ei kujuta ohtu olemasolevatele põhivõrgu elektripaigaldistele.	Seoses soovitud jäite simulatsiooniga märgime järgmist: ehitusseadustiku §19 lg 4 kohaselt vastutab ehitise ohutuse ja korrasoleku eest ehitise omanik. Lisaks juhime tähelepanu, et ehitise omanikul lasub kohustus võtta kasutusele vajalikud meetmed ehitise ohutuse tagamiseks ning vältida võimalikke riske. Riskide (sealhulgas jäätükkide lendumisest tingitud) hindamisel arvestatakse projektiga kavandatud elektrituuliku tehnilisi omadusi, tootja juhiseid ja asjakohaseid norme. Tuulepargi ühendusliini ja Eleringi õhuliini vahekauguste osas juhindume kehtivatest õigusaktidest ja määrustest. Kui kavandatav trass kattub Eleringi õhuliini kaitsevööndiga, kooskõlastatakse täpne trassikoridor ja kaugused Eleringiga projekteerimise etapis. Tuulepargi õhuliini rajamine Eleringi mastidele ei ole lubatud.

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	Tuulepargi ühendusliini kaitsevöönd võib kattuda Eleringi õhuliini kaitsevööndiga. Õhuliini planeerimisel on nõutav telje kaugus Eleringi õhuliini teljest: • kahe 330 kV õhuliini telgede vaheline kaugus - 40m • 330 kV ja 110 kV õhuliini telgede vaheline kaugus - 35m • kahe 110 kV õhuliini telgede vaheline kaugus - 20m Maakaabli ja 110 kV õhuliini vaheline kaugus on õhuliini teljest kaablini vähemalt 15m. Maakaabli ja 330 kV õhuliini vaheline kaugus on õhuliini teljest kaablini vähemalt 25m. Tuulepargi õhuliini ja Eleringi õhuliini ühistele mastidele rajamine ei ole lubatud.	
16. Advokaadibüroo RASK 29.10.2024 kiri (Evecon OÜ esindaja)	<i>Käesolev seisukoht on esitatud Advokaadibüroo RASK kliendi Evecon OÜ (registrikood 10340286) volitusel.</i> 25.08.2021 võttis Lüganuse Vallavolikogu („vald“) vastu otsused nr 319, 320 ja 321, millega algatas Lüganuse vallas Varja tuulikupargi planeeringualadel nr 1, 2 ja 3 kolme detailplaneeringu (koos „DP 1-3“ ja eraldi vastavalt „DP 1“, „DP 2“ ja „DP 3“) ja ühe keskkonnamõju strateegilise hindamise („KSH“) eesmärgiga selgitada välja ehitusõigus võimalike tuuleparkide rajamiseks. Perioodil 30.09-29.10.2024 toimus DP 1-3 ja KSH aruande eelnõude avalik väljapanek. Käesolevaga esitab Evecon OÜ seisukoha Varja tuulikupargi planeeringualade nr 1-3 detailplaneeringu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande eelnõule. 1. Varja tuulikupargi planeeringualade nr 1-3 detailplaneeringute koostamine on õigusvastane õigusliku aluse puudumise tõttu. Sellest tulenevalt tuleb detailplaneeringute koostamine lõpetada PlanS § 125 lg 1 p 4 kohaselt koostatakse DP ehitusloakohustusliku olulise ruumilise mõjuga ehitise ehitamiseks, kui olulise ruumilise mõjuga ehitise asukoht on valitud üldplaneeringuga. Kui olulise ruumilise mõjuga ehitise asukoht ei ole ÜP-s määratud, koostatakse selle püstitamiseks kohaliku omavalitsuse eriplaneering (vt PlanS § 95 lg 1). Tuulepark on olulise ruumilise mõjuga objektiks (vt Vabariigi Valitsuse 01.10.2015 vastuvõetud	Juhime Teie tähelepanu, et Varja tuulikupargi planeeringualal nr 1 kehtib “Sonda ja Lüganuse valla ühise olulise ruumilise mõjuga objekti („Purtse” tuulikupargi) asukohavaliku üldplaneeringu teemaplaneering”. Varja tuulikupargi planeeringualal nr 2 ja nr 3 kehtib “Lüganuse valla olulise ruumilise mõjuga objekti („Varja” tuulikupargi) asukohavaliku üldplaneeringu teemaplaneering”. Lüganuse Vallavalitsus on korduvalt, sealhulgas vastuses selgitustaotlusele (Lüganuse Vallavalitsuse 21.08.2024 kiri nr 1-5/1300-3) selgitanud, et Varja tuulikupargi teemaplaneering on kehtiv. Lüganuse Vallavalitsus on varasemalt selgitanud: “Teemaplaneeringu kehtivusaja määramiseks puudus kehtestamise ajal ja puudub ka hetkel õiguslik alus. Teemaplaneering on üldplaneeringu alaliik ja sellele kohalduvad üldplaneeringu kohta käivad sätted. Planeerimisseaduse (29.03.2012 kehtinud redaktsioonis) § 24 lg 6 sätestas planeeringu kehtivusaja järgmiselt: Planeeringu kehtestamisega muutub kehtetuks samale maa-alale varem kehtestatud sama liigi planeering või vastav osa suuremale maa-alale varem kehtestatud sama liigi planeeringust. Käesoleva seaduse § 7 või § 8 kohane teemaplaneering täiendab ja täpsustab varem kehtestatud maakonnaplaneeringut või üldplaneeringut. Seega pärast (koostatava) Lüganuse valla üldplaneeringu kehtestamist muutub teemaplaneering kehtetuks. Lisaks märgime veel, et

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	määrus nr 102 „Olulise ruumilise mõjuga ehitiste nimekiri“, p 4). Seega saab tuulepargi ehitamist planeerida järgmiselt: 1) DP alusel, kui tuulepargi asukoht on määratud ÜP-s; 2) KOVEP alusel, kui tuulepargi asukoht ei ole määratud ÜP-s. Vald algatas DP 1-3 ÜP-d muutvana PlanS § 142 lg 1 p 3 tähenduses. Täpsemalt selgitas vald DP algatamise otsustes järgmist: „Kavandata tuulikupark on põhimõtteliselt kooskõlas kehtiva üldplaneeringuga (enamus tuulikuid on kavandatud asukohtadesse, kuhu need olid ette nähtud kehtivate teemaplaneeringutega), kuid muutunud tuulikutehnoloogiast tulenevalt (kavandavad tuulikud on kõrgemad, võimsamad ja paiknevad hõredamalt) täpsustab detailplaneering tuulikute paiknemist ja nende suurusest tulenevaid muudatusi.“ Seega algatas vald DP koostamise PlanS § 125 lg 1 p 4 ja § 142 lg 1 p 3 koosmõju alusel. Tegemist on asjakohatu ja ebaõige õigusliku alusega. Eeltoodud sätted ei ole Varja tuulikupargi planeeringualade nr 1-3 detailplaneeringute algatamisel kohaldatavad. See tähendab, et DP 1-3 on algatatud ilma õigusliku aluseta ja on sellest tulenevalt igal juhul õigusvastane. Vald lähtus DP 1-3 algatamisest eeldusest, et planeeringualal kehtib Varja tuulikupargi TP, mis võimaldab algatada DP koostamise PlanS § 125 lg 1 p 4 alusel. Tegemist on objektiivselt ebaõige eeldusega. 2.Varja tuulikupargi TP on kehtetu. Sellest tulenevalt puudub asjas kehtiv ÜP, mis määraks tuulepargi asukoha. Varja tuulikupargi TP oli kehtestatud 29.03.2012. PlanS § 3 lg 2 sätestab, et planeering koosneb planeerimise tulemusena valminud seletuskirjast ja joonistest, mis täiendavad üksteist ja moodustavad ühtse terviku. Riigikohus on samuti selgitanud, et „Planeeringu siduv regulatsioon saab tuleneda planeeringu kehtestamise otsusest, joonistest ja seletuskirjast.“ (vt RKHKo 3-21-1370, p 23). Varja tuulikupargi TP seletuskirja lk 30 sätestab, et: „Käesoleva planeeringu kehtivusaeg on 31. detsember 2016. aastal. Planeeringu kehtivusaja lõppedes ei väljastata käesolevas planeeringus fikseeritud	Lüganuse Vallavolikogu 2012.a. otsuses nr 99 ei ole sätestatud haldusakti kehtivustähtaega. HMS § 61 lg 2 sätestab(s), et haldusakt kehtib kuni kehtetuks tunnistamiseni, kehtivusaja lõppemiseni, haldusaktiga antud õiguse lõpliku realiseerimiseni või kohustuse täitmiseni, kui seadus ei sätesta teisiti. Teemaplaneeringu kehtestamise otsust ei ole tunnistatud kehtetuks ja ei saagi tunnistada kehtetuks, sest PlanS § 93 lg 1 sätestab, et üldplaneeringu kehtetuks tunnistamiseks tuleb koostada uus sama planeeringuala hõlmav või sama teemat lahendav üldplaneering, lähtudes käesolevas seaduses üldplaneeringu koostamisele ettenähtud nõuetest. Lõige 2 sätestab, et Üldplaneeringut võib muuta, koostades planeeringuala osa hõlmava planeeringu või teemaplaneeringu, lähtudes käesolevas seaduses üldplaneeringu koostamisele ettenähtud nõuetest.“ Tulenevalt eeltoodust oleme seisukohal, et Varja tuulikupargi planeeringualadel 2 ja 3 oli algatamise hetkel õiguslik alus ja planeeringute koostamist ei tule lõpetada.

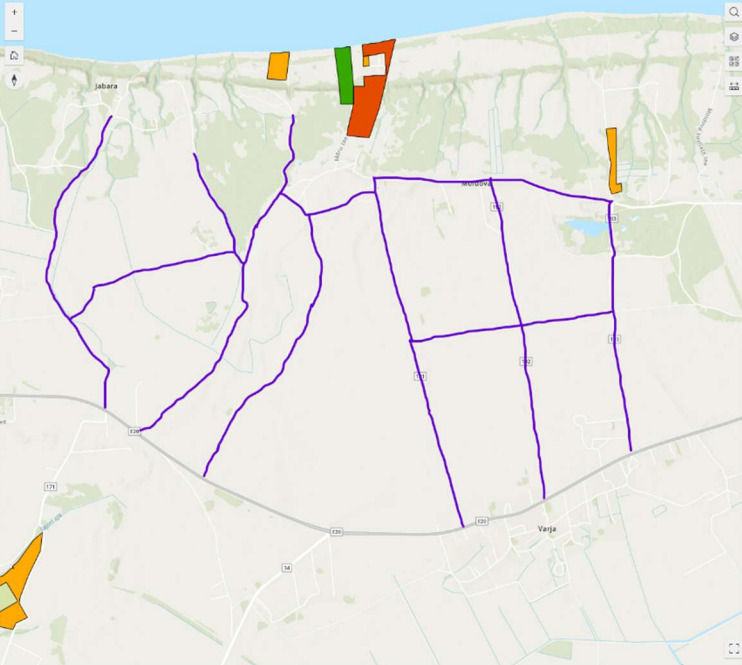
Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	<i>lahenduste arendamiseks projekteerimistingimusi ning ehituslubade väljastamise viimaseks tähtajaks on 31. detsember 2017. Juba väljastatud ehitusload on tähtajatud.“</i> Eelnevast tulenevalt on ühemõtteliselt selge, et Varja tuulikupargi TP ei kehti iseseisva õigusaktina. See on kaotanud oma kehtivuse alates 31.12.2016. Rõhutame, et isegi kohus on selgelt kinnitatud, et Varja tuulikupargi TP on kehtetu alates 31.12.2016 (vt TrtHKo 3-22-139, p 18). Lisaks ei kehti Varja tuulikupargi TP ühegi teise Lüganuse vallas kehtiva ÜP osana. Lüganuse vallas kehtib kaks ÜP-d, mis olid kehtestatud pärast Varja tuulikupargi TP – Kiviõli linna ÜP ja TP „Uus-Kiviõli kaevanduse tehnilise taristu objektid“. Kumbki nendest ei maini Varja tuulikupargi TP. Koostamisel olevas ÜP-s küll mainitakse vastavat TP, kuid koostamisel oleva ÜP-ga ei saa muuta kehtetut TP jälle kehtivaks. Esiteks ei ole koostamisel oleval ÜP-l siduvat õigusjõudu ning teiseks tuleb vahepeal kehtivuse kaotanud TP-le uue õigusjõu andmiseks läbida täiemahuline TP koostamise ja kehtestamise menetlus. Seega ei ole Varja tuulikupargi TP saanud ühegi teise kehtiva ÜP osaks. See tähendab, et Lüganuse vallas puudub üldplaneering, milles oleks valitud asjakohasele alale tuulepargi asukoht. Seega ei saanud vald algatada Varja tuulikupargi planeeringualade nr 1-3 detailplaneeringute koostamise PlanS § 125 lg 1 p 4 alusel. Ilma õigusliku aluseta algatatud DP on igal juhul õigusvastane. See tähendab, et juba praegu on ühemõtteliselt selge, et vald ei saa kehtestada DP 1-3. Tegemist oleks selgelt õigusvastaste DP-dega. Sellest tulenevalt tuleb detailplaneeringute koostamine lõpetada nende koostamiseks õigusliku aluse puudumise tõttu.	
	3. Kõikide DP 1-3 tuulikute puhul tuleb arvestada vähemalt 1,5-kordse tipukõrguse vahemaaga kavandatavate tuulikute ja päikeseelektrijaamade vahel Juhul, kui vald jätkab DP 1-3 koostamisega, tuleb arvata DP-st 2 välja tuulik WT-15. Aasa kinnistu (katastritunnust 43701:004:0168) ja Aru kinnistu (katastritunnus 43701:004:0176) on Evecon OÜ omandis. Evecon OÜ kavandab ehitada Aasa ja Aru kinnistutele	Märgime, et käesoleva planeeringu ala suhtes ei kehti õigusakti, mis määraks ära kavandatavate tuulikute ja päikeseelektrijaamade vahelise minimaalse kauguse. Seoses negatiivse mõjuga päiksepargile ja alajaamale, toome välja, et ehitusseadustiku §19 lg 4 kohaselt vastutab ehitise ohutuse ja korrasoleku eest ehitise omanik. Lisaks juhime tähelepanu, et ehitise omanikul lasub kohustus võtta kasutusele vajalikud meetmed ehitise ohutuse tagamiseks ning

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	päikesepargi (Aru päikeseelektrijaam) koos seda teenindava alajaamaga. Mõlema ehitamiseks on väljastatud ehituslood. Päikesepargi ja alajaama vahetus läheduses rajatavad tuulikud mõjutavad negatiivselt nende tööd. Päikesepargi funktsioneerimine eeldab varjutuste puudumist ning paneele ohustavate nähtuste (nt jäätükkide lendamise) puudumist. Sõltuvalt tuuliku tüübist võib selle ohutsooni raadius vastata 1,5-3 tuuliku kõrgusele, mis on 300 m kõrguse tuuliku puhul 450-900 m. Vallas paralleelselt käimasolevas Evecon OÜ ja Enery Estonia OÜ tuuleparkide KOV EP menetluses asus vald seisukohale, et kavandatavate tuulikute ja päikeseelektrijaama vahele peab jääma vähemalt 1,5-kordne tipukõrguse vahemaa. Põhjuseks oli justnimelt päikesepargi töö häirimine ja jäätükkide lendamisest tulenev oht.1 Varja tuuleparkide detailplaneeringutes tuleb samuti järgida nõuet, et kavandatavate tuulikute ja päikeseelektrijaama vahele peab jääma vähemalt 1,5-kordne tipukõrguse vahemaa. Selliselt tagatakse nii erinevate tootmisseadmete elementaarne ohutus kui erinevate arendajate võrdne kohtlemine. DP 1-3 seletuskirjade kohaselt kavandatakse DP raames 300 m tuulikuid. Seega minimaalne vahemaa tuulikute ja Aru päikeseelektrijaama vahel on 450 meetrit. Aasa ja Aru kinnistute vahetusse lähedusse on DP-ga 2 ja 3 kavandatud tuulikud (vastavalt WT-15 ja WT-20). Vastavad tuulikud asuvad Aru päikeseelektrijaamale lähemal kui 1,5-kordne tipukõrgus. Tuuliku W-15 kaugus Aasa kinnisasjast on 87,5 meetrit. Sellise vahekauguse juures võivad tuuliku labad tõenäoliselt ulatuda üle Aasa kinnistu piiri. Evecon OÜ ei anna selleks oma nõusolekut. DP 2 joonise 18 kohaselt on tuuliku võimalik asukoht määratud küll nii, et labad ei ulatu Aasa kinnistuni (vt all-toodud väljavõtet). Rõhutatud aga on, et asukoht täpsustub alles ehitusprojekti koostamise käigus. Teiste sõnadega ei ole välistatud, et tuuliku lõplik asukoht kujuneb selliseks, et tuuliku laba ulatub üle Aasa kinnistu piire. Oluline on, et DP-s oleks selgelt välistatud WT-15 tuuliku selline asukoht, kus tuuliku labad ulatuksid üle Aasa kinnistu piire.	vältida võimalikke riske. Riskide (sealhulgas jäätükkide lendumisest tingitud) hindamisel arvestatakse projektiga kavandatud elektrituuliku tehnilisi omadusi, tootja juhiseid ja asjakohaseid norme.

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	 Planeeritud tuuliku võimalik asukoht (vundament ja labade ulatus) ja number. Asukoht ja lahendus täpsustub ehitusprojekti koostamisel. Labade projektsiooni ulatuses on vajalik servituutide seadmine. Vajaduse ulatus täpsustub ehitusprojekti koostamisel. Igal juhul, tuuliku WT-15 kaugus 87,5 m Aasa kinnistust ehk Aru päikeseelektrijaamast tähendab seda, et tuulik WT-15 ei saa kavandada DP-s määratud asukohta. Kinnistu laius, kuhu kavandatakse tuulik WT-15, on vaid 90 meetrit (vt all-toodud kaardi väljavõtet). See tähendab, et tuulik WT-15 ei saagi kavandada DP 2 alale, sest selle puhul ei ole võimalik tagada 1,5-kordsele tipukõrgusele vastavat vahemaad päikeseelektrijaamast. Seega tuleb tuulik WT-15 arvata Varja tuulepargi ala 2 detailplaneeringust välja. DP 3 tuulik WT-20 samuti asub Aru päikeseelektrijaamale lähemal kui 1,5-kordne tipukõrgus ehk lähemal kui 450 meetrit (vt all-toodud kaardi väljavõtet³).	

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	 Seega tuleb tuuliku WT-20 asukoht kas nihutada selliselt, et selle kaugus Aru kinnistust jääks vähemalt 1,5 tipukõrgusele vastav vahemaa, või selle võimatuse korral arvata tuulik WT-20 Varja tuulepargi DP alast 3 välja. Kokkuvõttes tuleb kõikide DP 1-3 tuulikute puhul arvestada vähemalt 1,5-kordse tipukõrguse vahemaaga kavandatavate tuulikute ja päikeseelektrijaamade vahel.	
	4.- Varja tuuleparkide DP koostamisel ja keskkonnamõju hindamisel tuleb arvestada Evecon OÜ ja Energy Estonia OÜ tuuleparkide KOVEP-ga Detailplaneeringute, sh KSH koostamisel tuleb arvestada kõikide vallas kehtivate ja koostamisel olevate planeeringutega. Üks koostamisel olevatest planeeringutest on Evecon OÜ ja Energy Estonia OÜ tuuleparkide KOVEP. KSH eelnõus ei arvestata ühegi teise vallas koostamisel oleva planeeringuga. Sealhulgas ei arvestata KSH eelnõus Evecon OÜ ja Energy Estonia OÜ tuuleparkide KOVEP-ga. Kuna KSH raames tuleb arvestada kõikide kumulatiivsete mõjudega, tuleb DP 1-3 KSH-s samuti arvestada kõikide koostamisel olevate planeeringutega.	KSH aruandesse lisatakse hinnang koosmõjude kohta teiste piirkonna planeeringutega, arvestades seejuures valla hinnangul realistlike arendusplaane ning tagades võimalikult tervikliku ja põhjendatud lähenemise kumulatiivsete mõjude hindamisel.

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	Kokkuvõttes tuleb Varja tuulikupargi planeeringualade nr 1-3 detailplaneeringute koostamine lõpetada. Detailplaneeringud koostatakse ilma õigusliku aluseta, mis tähendab, et detailplaneeringute menetlused ei saa päädida õiguspärase kehtestamisega. Juhul, kui selgele õigusvastasusele vaatamata otsustab vald DP 1-3 koostamisega jätkata, tuleb kavandatavate tuulikute puhul arvestada vähemalt 1,5-kordse tipukõrguse vahemaaga kavandatavate tuulikute ja päikeseelektrijaamade vahel. Sellega tagatakse erinevate tootmisseadmete elementaarne ohutus ja erinevate arendajate võrdne kohtlemine. Lisaks tuleb koostamisel olevas KSH-s arvestada kõikide vallas koostamisel olevate planeeringutega, sealhulgas Evecon OÜ ja Enery Estonia OÜ tuuleparkide KOVEP-ga	
17. Erasisik (S.-T. S.) 01.11.2024 kiri	Kohaliku maaomanikuna sooviksin avaldada arvamust planeeritava Lüganuse valla Varja tuulikupargi planeeringuala nr 2 detailplaneeringu osas. 1) Tuuliku kogukõrgus maapinnast max 300m on ebamõistlikult suur. see on pea sama kõrgus mis teletornil ja kui neid ritta seada mitu tükki, siis rüvetab see kohaliku miljööd ja langetab kinnisvara väärtust 2) Kompensatsioon peaks olema nii Varja, Moldova kui Jabara küla kinnistutel tasuta elektri näol. 3) Kompensatsiooniks peaks taastama/ehitama/värskendama/asfalteerima ja hooldama Tallinn-Narva mnt E20 suunduvate teede 191; 192; 193 (ja nende teede harud) teedevõrgustiku koos valgustusega. 4) Kompensatsiooniks peaks taastama/ehitama/värskendama/asfalteerima ja hooldama Tallinn-Narva mnt E20 suunduvad kolm teed mis jäävad teest nr 191 lääne poole, Proovisin ka kaardil märkida nimetatud teed lillaga.	- Võetud teadmiseks. Eestis ei ole kehtestatud õigusnormi, mis määraks tuulikute minimaalse lubatud kauguse elamumaadest. Keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) käigus hinnati tuulikupargi sotsiaalsetele vajadustele ja varale. - Tuulepargi rajamise võimaliku negatiivse mõju leevendamiseks varale ja elukeskkonnale sätestab keskkonnatasude seadus (§ 55² ja 55³) hüvitise maksmise nii kohalikele omavalitsustele kui ka tuulepargi mõjualas elavatele elanikele, kelle omandis olev eluruum on ka nende rahvastikuregistrijärgne elukoht. Üle 250 m kõrguste tuulikute puhul on kuni 3 km raadiuses asuvate eluruumide omanikel õigus saada rahalist hüvitist. Hüvitise maksimaalne suurus võib ulatuda kuni 6-kuu Eesti keskmine töötasu alammäärani aastas. Hüvitis makstakse elanikele osana kohaliku omavalitsusele laekunud talumistasust. - Võetud teadmiseks. Detailplaneeringu raames käsitletakse tuulepargi rajamiseks ja hoolduseks vajalike juurdepääsuteede põhimõttelist lahendust. - Võetud teadmiseks. Detailplaneeringu raames käsitletakse tuulepargi rajamiseks ja hoolduseks vajalike juurdepääsuteede põhimõttelist lahendust.

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	 Lüganuse valla detailplaneeringud 	

18. Põllumajandus- ja Toiduamet 5.11.2024 kiri nr 6.2-6/8256-1	Oleme tutvunud edastatud dokumentidega. Planeeringu koostamise eesmärgiks on viia läbi parima võimaliku asukoha valiku menetlus ja töötada välja tuulikute ja tehnorajatiste detailne lahendus. Esitatud dokumentide kohaselt nähtub, et maaparandussüsteemide maa-alad ei ole tuulikutele ja nendega seotud taristule sobivatest esialgsetest alade valikust välistatud ning maaparandussüsteemidele ehitamine võib kahjustada olemasolevat drenaaži ja mõjutada piirnevate süsteemide jätkuvat nõuetekohast toimimist. Juhime tähelepanu, et Regionaal- ja Põllumajandusministeerium (endine Maaeluministeerium) (edaspidi ReM) on kirjaga nr 4.1-5/2043-1 andnud Rahandusministeeriumile tuuleparkide planeerimisega seotud teemal seisukohad (vt lisa 1). Palume ka Lüganuse valla detailplaneeringu edasisel koostamisel nende seisukohtadega arvestada. PTA arvamus ühtib ReM-i seisukohaga, et tuuleparkide detailplaneeringu koostamisel tuleb käsitleda võimalikku mõju maaparandussüsteemidele ja seada nõuded nende säilitamiseks või rekonstrueerimiseks. Detailplaneeringu edasistes etappides tuleb anda selge kirjeldus kuidas ning millises mahus maaparandussüsteemid toimima jäävad ning milliseid meetmeid kasutatakse selleks, et maaparandussüsteemid nende kasutamise kestel vastaks maaparandusseaduse § 5 lõigetes 1-8 esitatud maaparandussüsteemi nõuetele ja et oleks tagatud maaparandussüsteemi ehitiste ja rajatiste korrashoid ning toimimisvõime. Lisaks oleme nõus ReM-i seisukohaga, et mida vähem maaparandussüsteemi maa-alasid, eelkõige maaparandussüsteemi toimimist tagavaid rajatisi (drenaaž, kollektorid, eesvoolud, kuivenduskraavid jms) tuulikute ja taristu rajamine puudutab, seda kuluefektiivsem tuulikupargi rajamine maaparanduslikust aspektist on. Tulenevalt eeltoodust palume Lüganuse valla tuulepargi detailplaneeringu edasistes etappides arvestada ReM-i seisukohtadega ning käesolevas kirjas kirjutatuga. Võimalusel	Võetud teadmiseks. Planeeringu seletuskirja peatükis 5.9. on selgitatud, et maaparandussüsteemi reguleeriv võrk peab säilitama nõuetekohase toimimise ka pärast planeeringualal tehtavaid muudatusi. Lisaks on arvestatud maaparandussüsteemi rekonstrueerimisprojekti koostamise vajadusega ning märgitud, et selleks tuleb taotleda projekteerimistingimused Põllumajandus- ja Toiduametilt vastavalt maaparandusseaduse § 12-le.
---	---	--

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	vältida tuulepargi asukoha valikul maaparandussüsteemide maa-alasid või arvestada juba varakult maaparandussüsteemide rekonstrueerimise vajadusega ning käsitleda meetmeid maaparandussüsteemide kaitseks või ümber ehituseks detailplaneeringu edasistes dokumentides.	

19. Transpordiamet 11.11.2024 kiri nr 7.2-1/24/7653-14	Väljastasime seisukohad Varja tuulikuparkide detailplaneeringute ja kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu koostamiseks 28.03.2022 kirjaga nr 7.2-1/22/4633-2 (edaspidi <i>seisukohad</i>). Planeeringuala lõikub riigiteega nr 34 Kiviõli-Varja tee (edaspidi <i>riigitee</i>) ca km 57,89-8,13; juurdepääs planeeringualale on kavandatud riigitee nr 1 Tallinn-Narva tee km 142,048 Varja ristmikult ja km 144,24 ristumiskohalt (Tuule katastriüksus, katastritunnus 43701:003:0831). Oleme tutvunud avalikustamisele esitatud planeeringu ja KSH materjalidega ning palume planeeringut korrigeerida järgmiselt. 1. Vastavalt Kliimaministri 25.11.2023 määruse nr 71 „Tee projekteerimise normid“ (edaspidi <i>normid</i>) § 63 lg 5 tuleb määrata elektrituuliku vähim kaugus teekatte servast vastavalt valemile $L=(H+0,5D)$, kus L on tuuliku vähim kaugus teekatte servast meetrites, H on tuuliku masti kõrgus meetrites ja D on tuuliku rootori või tiiviku diameeter meetrites. Sellest tulenevalt palume üle kontrollida ja vajadusel määrata planeeringuga uues asukoht kavandatavale tuulikule WT-8 ning kanda tuuliku põhijoonisele ka tuuliku kaugus meetrites arvestatuna tuuliku vundamendi servast riigitee katte servani. <i>Käesolev p 1 tühistab ning asendab ühtlasi meie seisukohtade p 2.3.</i> 2. Vabariigi Valitsuse 23.03.2022 korraldusega nr 97 algatati Riigitee 1 Haljala ja Kukuruse vahelise teelõigu 2+2 ristlõikega maantee riigi eriplaneeringu (edaspidi <i>eriplaneering</i>) ja keskkonnamõju strateegilise hindamise koostamine. Seni eriplaneeringu kohta avaldatud info alusel võib käesoleva planeeringuga kavandatava tuuliku WT-8 asukoht jääda eriplaneeringus käsitletud riigitee nr 1 alternatiivsete trassikoridori aladele (vt https://dge.ee/maps/Haljala-Kukuruse). Antud objektid on üksteist välistavad, st tuulikuid ei saa kavandada eriplaneeringu trassikoridoride aladele. Tuulikute asukohtade määramisel arvestada eelmises p 1 toodud valemiga	1. Arvestame märkusega. Lähtume viidatud Kliimaministri 25.11.2023 määrusest nr 71 „Tee projekteerimise normid“. 2. Riigitee 1 Haljala ja Kukuruse vahelise teelõigu 2+2 ristlõikega maantee riigi eriplaneeringu raames kaalutakse vajadust piirangute kehtestamiseks ja nende ulatust asukohavaliku etapi lõpus või detailse lahenduse koostamise käigus vastavalt Planeerimisseaduse § 41 lg 3 ja § 42 sätetele. Planeerimis- ja ehituskeeld on erandlik meede, mida rakendatakse ainult selgelt põhjendatud juhtudel planeeringu eesmärkide saavutamiseks. Hetkel ei ole kavandatud senise maakasutuse piiramine, mis ei hõlma ehitustegevust, ega ole kehtestatud planeerimiskeeldu. Hetkel on eriplaneering etapis, kus analüüsitakse ja võrreldakse trassikoridori alternatiivseid asukohti, mistõttu ei ole veel selge, milliseid alasid tee uuendamine täpselt mõjutab.
--	--	--

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	ning kaugus kavandatavate tuulikute vundamentide servani arvestada eriplaneeringu trassikoridoride servast. 3. Planeeringu seletuskirja p 3.4. „Haljastus, liiklus“ (Lisa 1) on kirjas: <i>Planeeritav ala külgneb riigiteega nr 1 Tallinn-Narva km 135-148.</i> Nimetatud lause on ilmselt väljavõte meie seisukohtade p 1.1. Juhime tähelepanu, et käesoleva planeeringu planeeringuala ei piirne riigiteega nr 1, vaid lõikub riigiteega nr 34 ning sellest tulenevalt ei ole planeeringu seletuskirjas edastatud väide asjakohane ning palume eemaldada antud lause planeeringu seletuskirjast. 4. Planeeringu seletuskirja p 2 „Planeeringu koostamise eesmärk“ (Lisa 1) sätestab, et planeeringu koostamise eesmärgiks on <i>viia läbi parima võimaliku asukoha menetlus ja töötada välja tuulikute ja vajalike tehnorajatiste detailne lahendus.</i> Planeeringu seletuskirja p 3.4. „Haljastus, liiklus“ sätestab, et <i>Juurdepääs planeeringu alale on läbi Kiviõli-Varja tee tugimaantee (tee nr 34). Käsitletavatelt katastriüksustelt, kuhu on planeeritud tuulikud, puudub otsene juurdepääs avalikult kasutatavale teele.</i> Planeeringu seletuskirja p 5.5. „Juurdepääsu asukoht ja liikluskorraldus“ on kirjas, et <i>käesoleva planeeringuga on antud juurdepääsuteede ja liikluskorralduse põhimõtteline lahendus. Planeeringualale on transpordiga võimalik juurde pääseda Tallinn-Narva põhimaanteelt alguse saavalt Kiviõli-Varja tugimaanteelt. /.../ Lisaks olemasolevatele juurdepääsuteedele on planeeringus näidatud uute juurdepääsuteede võimalikud asukohad. Juurdepääsuteede /.../ asukohad ja mõõtmed täpsustuvad projekteerimisel. Vajadusel teostatakse maanteedelt olemasolevate mahaõitute ja olemasolevad teede rekonstrueerimine (sh laiendamine ja/või kandevõime suurendamine), et juurdepääsutee oleks läbitav tuulikuid transportivatele ja monteervivatele sõidukitele. /.../ Põhimõtteline alale juurdepääsu skeem on kajastatud joonisel nr 19 (Lisa 3).</i>	3. Arvestame märkusega ja täpsustame planeeringu seletuskirjas. Planeeritavate tuulikute grupi nr 2 ala lõikub riigiteega 1 Tallinn-Narva km 134-148. Planeeringualad, mis asuvad grupi nr 2 ala sees, ei ulatu riigiteele. 4. Arvestame märkusega. Korrigeerime planeeringu seletuskirja punktis 2 „Planeeringu koostamise eesmärk“ (Lisa 2) sõnastust ning täpsustame, vastavalt Planeerimisseaduse § 126 lg 1 p 4 tehnorajatiste ja avalikule teele juurdepääsuteede võimaliku asukoha määramist eesmärgina. Juurdepääsuteede asukohad on määranud teedeinsener eriteadmistega isikuna. Võtame teadmiseks soovitusel täpsustada planeeringuga riigiteede trassikoridorid, loetleda olemasolevad riigitee ristumiskohad, hinnata ehitusaegsete ajutiste möödasõidukohtade vajadust ning kirjeldada riigiteede katendite kandevõimet ja vajadust selle suurendamiseks. Samuti võtame teadmiseks soovitusel määrata planeeringuga riigitee ristmikud ja lõigud, mida on vaja õgvendada ja/või laiendada. Kuna käesoleval hetkel planeeringualad ei ulatu riigiteele, kaalume nende soovitusel rakendamist juhul, kui planeeringualade piire muudetakse nii, et need ulatuvad riigiteele.

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	Juhime tähelepanu, et antud käsitluse näol ei ole tegemist detailse lahendusega (mis vastavalt planeeringu seletuskirja p 2 on planeeringu eesmärgiks) ning antud kujul ei vasta planeeringu lahendus ka meie seisukohtade p 1.2., 1.3. ja p 1.4. Ruumivajaduse hindamiseks, ohutu liikluslahenduse planeerimiseks ja asjatundlikkuse põhimõttele vastava projektlahenduse võimaldamiseks (EhS § 10) soovitame kaasata planeeringu koostamisse teedeinsener kui eriteadmistega isik (PlanS § 4 lg 6). Tuulikute tootja lähteandmete alusel määrata planeeringuga riigiteede lõikes konkreetsed trassikoridorid (tuua välja riigiteede nr-d ja km ulatus); loetleda olemasolevad riigitee ristumiskohad (km asukohad) ning planeeringuga kavandatavad riigitee ristumiskohad (km asukohad), mida kasutatakse või mille rajamine on vajalik planeeringu realiseerimiseks; kirjeldada vajadust olemasolevate riigitee ristumiskohtade (ajutiseks) ümberehitamiseks; määrata riigiteede ristmikud, mida on planeeringu realiseerimiseks vaja ajutiselt laiendada; määrata riigiteede lõigud, mida on planeeringu realiseerimiseks vaja õgvendada ja/või laiendada; hinnata vajadust ehitusaegsete ajutiste möödasõidukohtade rajamiseks; kirjeldada kavandataval juurdepääsumarsruudil asuvate riigiteede katendite kandevõimet, vajadusel määratleda lõigud, kus on vajalik riigitee kandevõime suurendamine. Arvestada, et planeering on järgnevate ehitusprojektide koostamise alus ning selle koostamise käigus ja kehtestamise järgselt peaks arendajal (ning puudutatud isikutel, nt meil) olema ülevaade, mida tähendab planeeringuga kavandatava tegevuse realiseerimine (aja- ja rahakulu). 5.Planeeringu seletuskirja p 6.1. „Nõuded tehnovõrkude ehitusprojekti koostamiseks“ (Lisa 1) on kirjas: <i>Vältida tehnovõrkude kavandamist riigitee alusele maale.</i> Lisada siinkohal planeeringu seletuskirja järgmine täiendus: <i>Tehnovõrkude kavandamisel lähtuda Transpordiameti juhendis „Nõuded tehnovõrkude ja -rajatiste teemaale kavandamisel“ toodud põhimõtetest. Riigiteedega ristuvad tehnovõrgud tuleb rajada kinnisel meetodil.</i>	5. Arvestame ettepanekuga ja lisame planeeringu seletuskirja soovitatud täienduse tehnovõrkude kavandamise osas.

Asutus/isik	Ettepanek/arvamus	Vastus (seisukoht)
	6. Planeeringu seletuskirja p 5.8. „Tehnovõrkude ja rajatiste asukohad“ on kirjas, et <i>Varja tuulepargi 110kv/225MW liitumispunkt asub Püssi alajaamas (Alajaama tee 5 // Püssi alajaam – 43701:004:0046). Tuulegeneraatorite ühendamiseks alajaamaga on planeeritud elektri keskpinge maakaablid. Põhimõtteline elektriühenduse skeem on kajastatud joonisel nr 20 (Lisa 4).</i> Juhime tähelepanu, et planeeringu materjalides käsitletud põhimõttelise elektriühenduse skeem (Lisa 4) on ainult osaline – skeemil on kujutatud planeeringuala sisene ning selle vahetus läheduses asuv põhimõtteline elektriühenduse asukoht, kuid ei ole kujutatud terviklikku lahendust planeeringualast kuni Püssi alajaamani. Planeeringu seletuskirjas (Lisa 1) p 5.8. tabelis nr 3 on loetletud katastriüksused, mida kavandatud liinikoridor läbib, kuid sellisel kujul ei ole tegemist detailse lahendusega, sest pole võimalik aru saada, kas ning kuhu on kavandatud keskpinge maakaablite ristumine/ristumised riigitee(de)ga. Palume lisada planeeringule skeem, kus on kujutatud kavandatava tuulikupargi elektriühenduse skeem planeeringualast kuni liitumispunktini (Püssi alajaam). Samuti kirjeldada planeeringu seletuskirjas kavandatava elektri maakaabli ristumised riigitee(de)ga, tuues välja võimaliku(d) ristumiskoha(d) km täpsusega. Meil ei ole märkusi ega kommentaare KSH aruande eelnõule.	6. Võtame teadmiseks soovitusel täpsustada tuulikupargi elektriühenduse põhimõttelist asukohaskeemi. Elektriühenduse kaablikoridori täpne asukoht selgub planeeringule järgneva projekteerimise käigus. Korrigeerime planeeringu seletuskirja, et kirjeldada põhimõttelise asukohaskeemi kohaselt kavandatava elektri maakaabli ristumised riigitee(de)ga km täpsusega. Praegusel hetkel planeeringualad siiski riigiteele ei ulatu.